

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Lublin, dnia 8 września 2025 r.

Poz. 3986

UCHWAŁA NR XX/95/25 RADY GMINY STRYŻEWICE

z dnia 2 września 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Strzyżewice na lata 2024–2027

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292, z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Rada Gminy Strzyżewice uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Strzyżewice na lata 2024–2027, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Strzyżewice.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Agata Stelmach

Załącznik do uchwały Nr XX/95/25
Rady Gminy Strzyżewice
z dnia 2 września 2025 r.

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Strzyżewice na lata 2024-2027

Zamawiający:

Gmina Strzyżewice
Strzyżewice 109
23-107 Strzyżewice

Wykonawca:

Westmor Consulting Urszula Wódkowska
Biuro: ul. Królewiecka 27, 87-800 Włocławek
Siedziba: ul. 1 Maja 1A, 87-704 Bądkowo

Autorzy:

Karolina Drzewiecka – Kierownik Projektu
Joanna Kaszubska – Konsultant

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	8
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	8
4.2. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	10
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	14
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy (analiza dokumentów programowych gminy).	14
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy	23
5.2.1. Zarys historii obszaru Gminy	24
5.2.2. Krajobraz kulturowy	26
5.2.3. Zabytki nieruchome	28
5.2.4. Zabytki ruchome	29
5.2.5. Zabytki archeologiczne	29
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	34
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne	34
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	35
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	37
5.4.1 Stan zachowania zabytków znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków	38
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Strzyżewice	39
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego – analiza szans i zagrożeń	60
7. Założenia programowe	61
7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami	61
7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki	62
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	64
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	64
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	65
11. Załączniki	67
Spis tabel i rysunków	71

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe stanowi dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, a także dorobek czasów współczesnych. Jest to wartość materialna i niematerialna określająca nasze pochodzenie i kulturę. Na dorobek ten składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak również wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne ludzkości, m.in. w zakresie nauki, sztuki, architektury czy techniki. Elementem dziedzictwa kulturowego są zabytki, w tym: zabytki ruchome, zabytki nieruchome oraz zabytki archeologiczne. Są one nie tylko cennym źródłem informacji nt. życia naszych przodków, ale również ważnym elementem rozwoju społeczno-gospodarczego, bowiem bogate i różnorodne dziedzictwo kulturowe stanowi istotną dla rozwoju lokalnych samorządów atrakcję turystyczną. Dziedzictwo kulturowe jest zatem fundamentem tożsamości danej społeczności, dlatego ważna jest jego ochrona w celu zachowania tego dorobku dla przyszłych pokoleń.

Obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami wynika z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przyjęty w formie uchwały program stanowi element polityki samorządowej i służy podejmowaniu działań w zakresie inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, a także promowania dziedzictwa kulturowego. Powinien być narzędziem mającym na celu eksponowanie walorów krajobrazu kulturowego, jak również wykorzystanie dorobku kulturowego na cele społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Głównym odbiorcą programu jest lokalna społeczność, w tym właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, ale także wszyscy mieszkańcy danej jednostki samorządu terytorialnego, którzy poprzez swoją działalność, wpływają na zachowanie i pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego danego obszaru.

Celem opracowania **Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Strzyżewice na lata 2024-2027** jest dążenie do poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego, a przez to zachowanie piękna krajobrazu kulturowego. Program ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy Strzyżewice. Wskazane w Programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków oraz zwiększenie dostępności dla mieszkańców i turystów. Głównymi odbiorcami niniejszego dokumentu są mieszkańcy gminy Strzyżewice, którzy bezpośrednio odczuwają efekty jego wdrażania. Poprzez działania edukacyjne, realizacja Programu może budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości oraz zacieśnia procesy integracyjne w społeczności lokalnej.

Reasumując, przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy Strzyżewice, a celem jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami.

2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i opracowania programu opieki nad zabytkami jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.). Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania programów przez samorządy, zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym, jak i gminnym. W myśl art. 87 ustawy, programy opieki nad zabytkami opracowywane są na 4 lata i mają na celu w szczególności:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

W ramach opieki nad zabytkami, gmina Strzyżewice aktywnie podejmuje różnorodne działania mające na celu pełną troskę i ochronę dziedzictwa kulturowego oraz historycznego, dbając o zachowanie i promocję wartościowych obiektów zabytkowych na swoim obszarze:

- kontrola stanu zachowania przeznaczenia zabytków,
- prowadzenie prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminną,
- zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych do nowych funkcji,
- rewaloryzacja obszarów i obiektów zabytkowych przemysłowych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji,
- rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni
- zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zmieszczeniem i kradzieżą,
- umieszczanie tablic informacyjnych przy obiektach zabytkowych,
- udostępnienie informacji o zabytkach na stronie internetowej,
- opracowanie mapy zabytków jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego,
- wdrażanie zapisów gminnych/ lokalnych programów rewitalizacji w realizacji zagospodarowania przestrzennego (w tym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego),
- weryfikacja obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków pod kątem zgodności ze stanem faktycznym.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki w Polsce objęte zostały ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Art. 5 Konstytucji RP brzmi: *„Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”*. Zaś w art. 6 ust. 1 Konstytucji RP czytamy: *„Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”*. Natomiast art. 86 Konstytucji RP wskazuje, że *„każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie”*.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest wspomniana ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.). Ustawa określa m.in. przedmiot, zakres i formy ochrony

zabytków oraz opieki nad nimi. Zgodnie z art. 3 ww. ustawy zabytek to „nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”. Zabytki dzielą się na trzy zasadnicze grupy:

- zabytki nieruchome – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości;
- zabytki ruchome – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych;
- zabytki archeologiczne – zabytki nieruchome, będące powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożone z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytki ruchome, będące tym wytworem.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Zadania publiczne o charakterze ponadgminnym określa ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40 ze zm.).

Z punktu widzenia niniejszego opracowania istotne jest uwzględnienie innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w wielu obowiązujących ustawach, w tym w:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2023 poz. 977 ze zm.),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2023 poz. 682, ze zm.),
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2022 poz. 2556, ze zm.),
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2023 poz. 1336, ze zm.),
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2023 poz. 344, ze zm.),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2020 poz. 194 ze zm.),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2023 poz. 571).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2022 poz. 385),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2022 poz. 2393).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164, ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Poniżej przedstawione zostały najważniejsze założenia Programu do roku 2026

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków,
- plany zarządzania dla pomników historii,
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych,
- system bezpieczeństwa zabytków,
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków,
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+),
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego,
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach,
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego,
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Cele Gminy Strzyżewice w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego są spójne z celami na szczeblu krajowym i wpisują się przede wszystkim w celu dotyczącego wzmacniania narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych.

Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Dokument został przyjęty uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. w sprawie przyjęcia "Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030"

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja celu głównego będzie odbywała się poprzez następujące cele szczegółowe oraz priorytety:

Cel szczegółowy 1 – Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne.

- Priorytet 1.1. Usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami,
- Priorytet 1.2. Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.

Cel szczegółowy 2 – Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich.

- Priorytet 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- Priorytet 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury.
- Priorytet 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- Priorytet 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- Priorytet 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Cel szczegółowy 3 – Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne.

- Priorytet 3.1. Wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju,
- Priorytet 3.2. Rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych,
- Priorytet 3.3. Wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

Założenia Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Strzyżewice na lata 2024-2027 wpisują się w cele i założenia przyjęte w powyższym Programie, głównie poprzez realizację celu szczegółowego 2, odnoszącego się do wzmocnienia roli kultury.

4.2. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku została uchwalona przez Sejmik Województwa Lubelskiego uchwałą nr XXIV/406/2021 z dnia 23 marca 2021 r.

Głównym celem polityki regionalnej jest efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym:

- Cel strategiczny 1. Kształtowanie strategicznych zasobów rolnych,
- Cel strategiczny 2. Wzmocnienie powiązań i układów funkcjonalnych,
- Cel strategiczny 3. Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu,
- Cel strategiczny 4. Wzmacnianie kapitału społecznego.

Założenia zawarte w niniejszym Programie są spójne i wpisują się w cele strategiczne zawarte w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego. Przede wszystkim z celem 3, który w swoich kierunkach obejmuje działania na rzecz poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych.

Należy zatem wskazać, że cele strategiczne i kierunki działań uwzględniają potrzebę wsparcia ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego na terenie województwa lubelskiego, przez co założenia Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Strzyżewice są spójne z planami strategicznymi na szczeblu wojewódzkim.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego

Przedmiotowy dokument został przyjęty uchwałą nr XI/162/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 października 2015 r. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa stanowi podstawowe narzędzie do kształtowania przez samorząd wojewódzki regionalnej polityki przestrzennej.

Podstawowym działaniem w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest ochrona wszystkich zabytków, których wartość określona jest poprzez: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, wskazanie do utworzenia parku kulturowego, ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Rolą Planu jest dbałość o zachowanie jego ciągłości poprzez ochronę krajobrazu zabytkowego i krajobrazów

kulturowych tradycyjnych oraz rewitalizację wykorzystanie obiektów i przestrzeni w rozwoju rekreacji, turystyki i działalności kulturalnej. Istotnym z punktu widzenia zachowania oryginalności dziedzictwa jest uwzględnianie obiektów zabytkowych i ich otoczenia w postępującym procesie urbanizacji, który w dotychczasowej formie często zniekształca przestrzeń kulturową.

Kierunkami określonymi w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego obejmują:

Kierunek 1. Ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym, europejskim i krajowym:

- wykorzystywanie obiektów i kształtowanie zagospodarowania przestrzeni kulturowych odpowiednio do ich statusu (światowego, europejskiego, krajowego),
- włączenie obiektów o wysokich wartościach kulturowych w system ochrony światowego i krajowego dziedzictwa,

Kierunek 2. Ochrona i opieka nad zabytkami nieruchomymi:

- 2.1. Rewaloryzacja oraz rewitalizacja układów urbanistycznych, ruralistycznych i przestrzennych,
- 2.2. Rewaloryzacja obiektów i zespołów zabytkowych,
- 2.3. Ochrona przed zabudową i eksponowanie miejsc pamięci narodowej, w tym miejsc wydarzeń i walk historycznych,
- 2.4. Uczytelnianie reliktyw zabytków archeologicznych,

Kierunek 3. Ochrona zabytkowego krajobrazu kulturowego:

- 3.1. Wspieranie tworzenia parków kulturowych (PKult.),
- 3.2. Zachowanie i konserwacja zieleni komponowanej,
- 3.3. Ochrona panoram w celu zachowania historycznych sylwet obiektów i zespołów urbanistycznych,
- 3.4. Ochrona zagrożonych zanikiem tożsamości historycznie ukształtowanych krajobrazów rolniczych,
- 3.5. Ochrona i odtwarzanie historycznych przestrzeni publicznych o potencjale kulturowym,
- 3.6. Tworzenie szlaków kulturowych.

Wymienione wyżej cele zakładają koncentracje na obiektach zabytkowych oraz dobrach kultury. Uwzględniają one także ich prace renowatorskie oraz dbałość tereny przyległe zabytkom. Zapisy zawarte w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa

Lubelskiego zostały uwzględnione przy sporządzaniu Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Strzyżewice na lata 2024-2027.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022

Program został przyjęty uchwałą nr IX/160/2019 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 2 września 2019 r.

W Programie zostały określone następujące cele strategiczne i operacyjne:

Cel strategiczny I. Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno – gospodarczego regionu.

- Cel operacyjny 1. Ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi.
- Cel operacyjny 2. Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny II. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno – ekonomiczny.

- Cel operacyjny 1. Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny,
- Cel operacyjny 2. Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

Celem polityki Samorządu Województwa Lubelskiego w obszarze ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego jest integrowanie działań mających na celu ochronę przestrzeni kulturowej z ogólnym planem rozwoju regionu oraz strategią zrównoważonego zagospodarowania województwa. Priorytetem jest wsparcie dla ochrony zarówno materialnych, jak i niematerialnych zasobów kultury. Istotne jest również powiązanie działań podejmowanych na poziomie lokalnym z strategicznymi planami Samorządu Województwa Lubelskiego dotyczącymi ochrony obiektów zabytkowych i elementów dziedzictwa kulturowego w regionie. Działania podejmowane przez Gminę Strzyżewice są zgodne i spójne z wytycznymi na szczeblu wojewódzkim, co umożliwia efektywne osiągnięcie wspólnych celów.

Strategia Rozwoju Powiatu Lubelskiego na lata 2016-2022 (z perspektywą do roku 2030)

Dokument przyjęty został uchwałą nr XVI/127/2016 Rady Powiatu w Lublinie z dnia 8 stycznia 2016 r.

Strategia ta zakłada następujące priorytety i cele operacyjne:

Priorytet 1. Rozwinięty rynek pracy i sprawnie funkcjonujące gospodarka:

- Cel: Rozwój infrastruktury Poprawiającej funkcjonowanie lokalnej gospodarki,
- Cel: Poprawa efektywności sektora rolnego i przetwórczego,
- Cel: Rozwój przedsiębiorczości pozarolniczej oraz samozatrudnienia,

— Cel: Rozwój branży turystycznej w oparciu o zintegrowane produkty turystyczne,

Priorytet 2. Lepszy dostęp do infrastruktury usług publicznych poprawiających jakość życia mieszkańców:

— Cel: Rozwój infrastruktury sprzyjającej ochronie środowiska naturalnego,

— Cel: Poprawa dostępności do usług ochrony zdrowia i profilaktyki zdrowotnej,

— Cel: Wzrost poziomu wykształcenia oraz jakości usług edukacyjnych w powiecie,

— Cel: Wzrost dostępności do usług kultury, sportu oraz rekreacji,

— Cel: Rozwój usług i inicjatyw na rzecz integracji społecznej,

Priorytet 3. Sprawna i przyjazna dla ludzi biznesu administracja:

— Cel: Poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego,

— Cel: Poprawa jakości rządzenia w powiecie oraz cyfryzacja administracji,

— Cel: Marketing gospodarczy.

Z wyżej wymienionych priorytetów, spójność Programu ze Strategią wykazuje cel z priorytetu 2. „Wzrost dostępności do usług kultury, sportu oraz rekreacji”, który zakłada konserwację oraz zabezpieczenie przed zniszczeniem zabytków.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024 Powiat Lubelski

Program został przyjęty uchwałą nr XXVI/347/2021 Rady Powiatu w Lublinie z dnia 28 stycznia 2021 r.

Celem priorytetowym programu jest podjęcie działań zmierzających do poprawy stanu zachowania zabytków będących własnością Powiatu Lubelskiego.

W programie wyznaczono następujące cele operacyjne wraz z ich kierunkami działań:

Cel operacyjny I: Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego powiatu lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno-gospodarczego regionu:

— Kierunek działań: Zahamowanie procesu degradacji zabytków nieruchomych, nieruchomych zabytków archeologicznych i zabytków ruchomych oraz poprawa ich stanu zachowania,

— Kierunek działań: Rozszerzenie zasobu materialnego dziedzictwa kulturowego powiatu podlegającego ochronie z mocy prawa,

— Kierunek działań: Rozszerzenie zasobu i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego powiatu,

Cel operacyjny II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców powiatu lubelskiego:

- Kierunek działań: Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym powiatu,
- Kierunek działań: Podniesienie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego.

Powiatowy program opieki nad zabytkami ściśle współgra z programem gminnym, tworząc jednolity system ochrony dziedzictwa kulturowego. Współpraca między powiatem a gminą umożliwia skoordynowane działania na szczeblu lokalnym, uwzględniając unikalne cechy poszczególnych obszarów. Dzięki temu można efektywnie wykorzystać zasoby, zarówno ludzkie, jak i finansowe, co przekłada się na skuteczną ochronę zabytków.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

Strategia Rozwoju Gminy Strzyżewice na lata 2016-2025

Strategia przyjęta została uchwałą XXXII/180/17 Rady Gminy Strzyżewice z dnia 10 maja 2017 r. Strategia Rozwoju Gminy Strzyżewice jest dokumentem, który ma za zadanie minimalizowanie niepewności w funkcjonowaniu oraz zapewnienie, obok realizacji celów doraźnych, długofalowego rozwoju Gminy.

Cel główny określony został jako: Wzrost jakości życia i zamożności mieszkańców Gminy Strzyżewice dzięki zapewnieniu spójności terytorialnej poprzez rozwój infrastruktury technicznej, lokalnej gospodarki i kapitału społecznego oraz zwiększeniu znaczenia gminy jako obszaru atrakcyjnego dla inwestycji w sferze mieszkalnictwa przedsiębiorczości w obszarze funkcjonalnym Lublina, przy poszanowaniu rolniczego charakteru obszaru.

W ramach celu głównego, wyznaczone zostały cele szczegółowe:

Cel szczegółowy 1: Podniesienie znaczenia i atrakcyjności gospodarczej Gminy Strzyżewice poprzez wspieranie przedsiębiorczości i budowanie warunków do inwestycji przy uwzględnieniu rolniczego charakteru regionu.

Cel szczegółowy 2: Zwiększenie atrakcyjności i znaczenia Gminy Strzyżewice jako regionalnego ośrodka osiedleńczego (mieszalniczego) poprzez rozbudowę infrastruktury technicznej i rekreacyjno-wypoczynkowej w oparciu o ekologię i zasady zrównoważonego rozwoju.

Cel szczegółowy 3: Wzrost jakości życia mieszkańców Gminy Strzyżewice poprzez rozwój kapitału ludzkiego oraz zwiększenie aktywności społecznej oraz podniesienie jakości usług edukacyjno-kulturalnych i społecznych.

Program opieki nad zabytkami wpisuje się w realizację celu szczegółowego 3, gdyż w jego ramach zaplanowane są działania związane z kulturą i zabytkami.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Strzyżewice

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego uchwalone zostało przez Radę Gminy Strzyżewice uchwałą nr XLII/229/22 z dnia 28 czerwca 2022 r. (dalej Studium). Dokument określa kierunki rozwoju przestrzennego, a jego celem jest określenie polityki przestrzennej gminy, uwzględniając przy tym m.in. stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Zaplanowane w ramach Programu Opieki nad Zabytkami działania są spójne z zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej wskazanymi w Studium.

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy

Na terenie gminy Strzyżewice obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których zawarte zostały ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Zapisy dotyczące ochrony terenów i obiektów środowiska kulturowego uwzględniają następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

Uchwała XIII/115/2003 Rady Gminy Strzyżewice z dnia 9 grudnia 2003 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Strzyżewice

1. Zasady ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków:

1. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków:

1) PSZCZELA WOLA – zespół pałacowo-parkowy (A/702):

- a) pałac z 1852 r.,
- b) park z drzewostanem,
- c) zespół uli zgromadzonych na terenie parku,

2) PSZCZELA WOLA – aleja lipowa (zw. Aleja Rohlandów) wzdłuż drogi do Żabiej Woli (350m) XIX w. (A/335),

3) OSMOLICE – zespół pałacowo-parkowy (A/720):

- a) pałac z I poł. XIX w.,
- b) budynek dawnej rządcówki (obecnie w ruinie - remontowany) z I poł. XIX w.,
- c) dawny spichlerz z 1842 r.,
- d) młyn drewniany z ok. 1920 r.,
- e) park z drzewostanem z jego rozplanowaniem i kompozycją z XIX w.,

4) PIOTROWICE – zespół dworsko-parkowy (A/1091):

- a) dwór murowany z II poł. XIX w.,

- b) parko krajobrazowy,
 - c) murowany spichlerz z II poł. XIX w.,
 - d) zadrzewienie alei wjazdowej XIX w.
- 5) BYSTRZYCA NOWA – relikty zamku z XVI w. (A/293), wzniesionego dla kontroli brodu na Bystrzycy,
- 6) BYSTRZYCA NOWA – cmentarz żołnierzy austriackich (A/1012) z 1915 r. o pow. 0,62 ha,
- 7) STRZYŻEWICE – dawna kuźnia z XIX w. (A/276),
- 8) KIEŁCZEWICE DOLNE – cmentarz żołnierzy austriackich i rosyjskich z 1915 r. (A/1080) z 1915 r. o pow. 0,05ha,
- 9) KOLONIA KIEŁCZEWICE DOLNE – cmentarz żołnierzy austriackich i niemieckich z 1915 r. o pow. 0,16ha, (A/1086),
- 10) KIEŁCZEWICE MARYJSKIE – cmentarz różnych narodowości z 1915 r. o pow. 0,42ha (A/1079),
- 11) TUSZÓW – zespół dworsko-parkowy (A.758):
- a) dwór współcześnie odbudowany od fundamentów według pierwotnego kształtu architektonicznego z poł XIX w.,
 - b) park krajobrazowy o czytelnej kompozycji (XIX w.) z cennym drzewostanem i zachowanymi fragmentami alei,
 - c) stawy uzupełniające kompozycję całości z XIX w., znajdujące się w polu widzenia wraz z rzeczką Kosarzewką i łąkami w jej dolinie z punktu widokowego na zachodniej skarpie parku.
2. Ustala się strefę „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej dla:
- 1) zespołu pałacowo parkowego w Pszczelej Woli,
 - 2) zespołu pałacowo parkowego w Osmolicach,
 - 3) zespołu pałacowo parkowego w Piotrowicach,
 - 4) zespołu pałacowo parkowego w Tuszowie,
 - 5) terenu cmentarza żołnierzy austriackich w Bystrzycy Nowej,
 - 6. terenu cmentarza żołnierzy austriackich i rosyjskich w Kiełczewicach Dolnych,
 - 7) terenu cmentarza żołnierzy austriackich i niemieckich w Kolonii Kiełczewice Dolnej
 - 8) terenu cmentarza różnych narodowości w Kiełczewicach Maryjskich.
3. Wszelkie prace prowadzone przy zabytku lub w wyznaczonej strefie ochrony konserwatorskiej „A”, (w tym podziały działek) wymagają uzyskania warunków i wytycznych konserwatorskich oraz zezwolenia Lubelskiego Wojewódzkiego konserwatora Zabytków.
- Ustala się strefę ochronną obiektu chronionego:
- 1) ustala się obowiązek zachowania istniejącego drzewostanu,

- 2) zabrania się lokalizacji obiektów kubaturowych,
- 3) wszelkie działania inwestycyjne w obrębie strefy mogą być dokonywane jedynie po uzyskaniu zezwolenia Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

2. Zasady ochrony obiektów wpisanych do ewidencji dóbr kultury nie wpisanych do rejestru zabytków:

1. Obiekty figurujące w ewidencji dóbr kultury nie wpisanych do rejestru zabytków, objęte pośrednią ochroną konserwatorską:

- 1) PSZCZELA WOLA – stajani w zespole dworsko-parkowym,
- 2) PSZCZELA WOLA – rządcówka w zespole dworsko-parkowym,
- 3) OSMOLICE – dawny budynek spółdzielni, murowany z 1913 r.,
- 4) OSMOLICE – gorzelnia murowana z I poł. XX w.,
- 5) PIOTROWICE – rządcówka w zespole dworsko-parkowym z II poł. XIX w.,
- 6) PIOTROWICE – kuchnia dworska w zespole dworsko-parkowym z II poł. XIX w.,
- 7) PIOTROWICE – budynek Gromadzkiej Rady (obecnie Biblioteka Publiczna), murowany z I poł. XX w.,
- 8) PIOTROWICE – młyn, dawniej wodny, drewniany z lat 1920-1925,
- 9) PIOTROWICE – cmentarz z I wojny światowej,
- 10) PIOTROWICE – mogiła z II wojny światowej,
- 11) BYSTRZYCA STARA – dawna szkoła murowana z 1920 r.,
- 12) STRZYŻEWICE – zespół dworsko-parkowy:
 - a) dwór murowany z ok. 1880r. Remontowany z rozbudową w kierunku południowym w latach trzydziestych XX w. i 1984 r.,
 - b) rządcówka (obecnie lecznica dla zwierząt) drewniana z okresu po 1870 r., remontowana w latach osiemdziesiątych XX w.,
 - c) spichlerz murowany z pocz. XX w. remontowany w roku 1985,
 - d) stajnia cugowa, obecnie piekarnia I poł. XX w.,
 - e) aleja lipowa w obrębie zespołu dworsko-parkowego z XIX w.,
 - f) młyn wodny drewniany z I poł. XX w.,
- 13) STRZYŻEWICE – szkoła murowana 1923 r.,
- 14) KIEŁCZEWICE DOLNE – kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena z I poł. XIX w.,
- 15) KIEŁCZEWICE DOLNE – zagroda młynarska z dawnym drewnianym młynem wodnym z pocz. XX w. i z domem młynarza murowano-drewnianym z 1914 r.,
- 16) KOLONIA KIEŁCZEWICE DOLNE – czworak dworski z I poł. XX w.,
- 17) KIEŁCZEWICE MARYJSKIE – zespół kościoła parafialnego rzymskokatolickiego pod wezwaniem Św. Trójcy i Narodzenia NMP,

- a) kościół murowany z 1904 r., zniszczony w 1914 r., remontowany w latach 1917, 1936, 1990,
 - b) dzwonnica murowana z 1904r.,
 - c) ogrodzenie z bramką murowano-żelazną i schodami z pocz. XX w.,
 - d) plebania murowana z pocz. XX w.,
 - e) cmentarz przykościelny z XIX w.,
- 18) KIEŁCZEIWCE MARYJSKIE – młyn wodny drewniany z 1927 r.,
- 19) KIEŁCZEWICE MARYJSKIE – cmentarz parafialny,
- 20) KIEŁCZEWICE GÓRNE – mogiła z I wojny światowej,
- 21) KIEŁCZEWICE MARYJSKIE – zespół dworsko-parkowy:
- a) rządówka z II poł. XX w.,
 - b) czworak z II poł. XX w.,
- 22) BORKOWIZNA – młyn dawniej wodny, obecnie elektryczny drewniany z 1922 r.,
- 23) BORKOWIZNA – cmentarz kolonistów niemieckich z I poł. XX w.,
- 24) IŻYCE – mogiła z II wojny światowej,
2. Ustala się strefę „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej dla:
- 1) terenu przy zespole pałacowo-parkowym w Pszczelej Woli,
 - 2) terenu przy zespole pałacowo-parkowym w Tuszowie,
 - 3) zespołu dworsko-parkowego w Strzyżewicach,
 - 4) terenu przy zespole dworsko-parkowym w Piotrowicach,
 - 5) zespołu kościoła parafialnego rzymskokatolickiego pod wezwaniem Św. Trójcy i Narodzenia NMP w Kiełczewicach Maryjskich,
 - 6) zespołu dworsko-parkowego w Kiełczewicach Maryjskich,
 - 7) terenu cmentarza z I wojny światowej w Piotrowicach,
 - 8) terenu cmentarza parafialnego w Kiełczewicach Maryjskich,
 - 9) terenu cmentarza kolonistów niemieckich w Borkowiźnie.
3. Wszelkie zmierzenia inwestycyjne projektowane w strefie pośredniej ochrony konserwatorskiej „B” oraz przy obiektach figurujących w ewidencji dóbr kultury nie wpisanych do rejestru zabytków wymagają uzyskania warunków i wytycznych konserwatorskich w przypadku zamiaru rozbiórki budynków figurujących w ewidencji dóbr kultury wymagane jest jej uzgodnienie z Lubelskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
3. Zasady Ochrony zabytków archeologicznych
- 1. Ustala się strefę „OW” obserwacji archeologicznych.
 - 2. W przypadku prowadzenia inwestycji budowlanych i infrastruktury technicznej (gazociągi, wodociągi, linie telefoniczne, melioracje) na obszarach występowania

znalezisk archeologicznych należy je uzgodnić z Lubelskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków

4. Wprowadza się zakaz lokalizacji przekaźników stacji telefonii komórkowej w bezpośrednim sąsiedztwie zespołów zabytkowych w promieniu 1000 m.

Uchwała nr X/30/2011 Rady Gminy Strzyżewice z dnia 28 kwietnia 2011 r. w sprawie uchwalenia zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Strzyżewice – I etap

§8. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

1. Na obszarze objętym zmianami planu występują ujawnione stanowiska archeologiczne:
 - 1) wszelkie prace ziemne prowadzone na obszarze strefy obserwacji archeologicznej - wymagają uzyskania warunków i wytycznych konserwatorskich w celu ustalenia dalszego toku postępowania,
 - wszelkie inwestycje liniowe, budowle kubaturowe oraz inne związane z przekształceniem terenu prowadzone w obrębie stanowiska archeologicznego wymagają przeprowadzenia prac pod nadzorem uprawnionego archeologa lub przedinwestycyjnych ratowniczych badań wykopaliskowych.
2. Jeżeli zostanie znaleziony przedmiot na terenach objętych niniejszą uchwałą, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest ona zabytkiem archeologicznym, obowiązuje:
 - 1) wstrzymanie wszelkich robót mogących uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot,
 - 2) zabezpieczenie przy użyciu dostępnych środków tego przedmiotu i miejsca jego odkrycia,
 - 3) niezwłoczne zawiadomienie o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli to nie jest możliwe właściwego wójta.
3. W ustaleniach zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Strzyżewice, zatwierdzonego uchwałą Nr XIII/115/2003 Rady Gminy Strzyżewice z dnia 9 grudnia 2003, wprowadza się korektę w zakresie:
 - 1) §19 ust. 2 pkt 21 nadając brzmienie: „Kielczewice Maryjskie:
 - a) budynek mieszkalny z I poł. XX w.
 - b) rządcówka przeniesiona z Kielczewic Dolnych z I poł. XX w”.
4. Wszelkie prace inwestycyjne prowadzone w zakresie ww. obiektów wymieniony w ust. 3 wymagają odpowiednio uzyskania opinii lub uzgodnienia LWKZ w Lublinie na etapie ustalenia warunków realizacji inwestycji.

Uchwała nr XXVIII/118/12 Rady Gminy Strzyżewice z dnia 16 października 2012 r. w sprawie uchwalenia zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Strzyżewice – II etap.

§9. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków,

1. Na obszarze objętym zmianami planu występują ujawnione stanowiska archeologiczne:
 - 1) wszelkie prace ziemne prowadzone na obszarze strefy obserwacji archeologicznej - wymagają uzyskania warunków i wytycznych konserwatorskich w celu ustalenia dalszego toku postępowania,
wszelkie inwestycje liniowe, budowle kubaturowe oraz inne związane z przekształceniem terenu prowadzone w obrębie stanowiska archeologicznego wymagają przeprowadzenia prac pod nadzorem uprawnionego archeologa lub przedinwestycyjnych ratowniczych badań wykopaliskowych.
2. Jeżeli zostanie znaleziony przedmiot na terenach objętych niniejszą uchwałą, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, obowiązuje:
 - 1) wstrzymanie wszelkich robót mogących uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot,
 - 2) zabezpieczenie przy użyciu dostępnych środków tego przedmiotu i miejsca jego odkrycia,
 - 3) niezwłoczne zawiadomienie o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli to nie jest możliwe właściwego wójta.

Uchwała nr XXXIX/180/13 Rady Gminy Strzyżewice z dnia 9 sierpnia 2013 r. w sprawie uchwalenia zmian w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy Strzyżewice

§9. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków

1. Tereny znajdujące się w granicach opracowania wskazanych na załączniku nr 2 stanowią przekształcony teren dawnego założenia dworskiego, na którym nie występują obiekty zabytkowe, w związku z czym zostały one wyłączone ze strefy ochrony konserwatorskiej,
2. Jeżeli zostanie znaleziony przedmiot na terenach objętych niniejszą uchwałą wskazanych na załącznikach nr 1 i 2, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, obowiązuje:
 - a) wstrzymanie wszelkich robót mogących uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot,
 - b) zabezpieczenie przy użyciu dostępnych środków tego przedmiotu i miejsca jego odkrycia,
 - c) niezwłoczne zawiadomienie o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli to nie jest możliwe właściwego wójta.

Uchwała nr XVIII/103/20 Rady Gminy Strzyżewice z dnia 25 czerwca 2020 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Strzyżewice – I etap

§11. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej.

1. Na obszarze zmiany planu nie występują obiekty objęte indywidualną ochroną konserwatorską.
2. W obrębie obszarów objętych zmianą planu nie występują zabytki archeologiczne.
3. Jeżeli zostanie znaleziony przedmiot na terenach objętych niniejszą uchwałą, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, obowiązują zasady wynikające z przepisów odrębnych.
4. Na obszarze objętym zmianami planu miejscowego nie występują tereny i obiekty wymagające szczególnej ochrony jako krajobrazy kulturowe oraz dobra kultury współczesnej.

Uchwała nr XXXV/204/21 Rady Gminy Strzyżewice z dnia 30 grudnia 2021 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Strzyżewice – II etap

§11. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej.

1. W obrębie obszarów objętych zmianą planu nie występują zabytki archeologiczne.
2. Jeżeli zostanie znaleziony przedmiot na terenach objętych niniejszą uchwałą, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, obowiązują zasady wynikające z przepisów odrębnych.
3. Na obszarze objętym zmianami planu miejscowego nie występują tereny i obiekty wymagające szczególnej ochrony jako krajobrazy kulturowe oraz dobra kultury współczesnej.

Uchwała nr XLIX/269/23 Rady Gminy Strzyżewice z dnia 31 stycznia 2023 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Strzyżewice dla fragmentu miejscowości Kielczewice Maryjskie

§11.1. Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej:

- 1) tereny i obiekty objęte ochroną konserwatorską na mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:
 - a) na obszarach objętych planem nie występują obiekty wpisane do rejestru zabytków,

- b) na terenie oznaczonym symbolem 1UZ znajdują się zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków, nie wpisane do rejestru zabytków woj. lubelskiego, tj. „rządcówka z I połowy XX wieku” i „budynek mieszkalny z I połowy XX wieku”, dla których: - obowiązują ustalenia zawarte w §13 ust. 1 pkt 5 niniejszej uchwały, - prowadzenie przy nich robót budowlanych wymaga uzgodnienia z Lubelskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków zgodnie z przepisami odrębnymi;
- 2) tereny krajobrazów kulturowych - na obszarach objętych planem nie występują chronione krajobrazy kulturowe;
- 3) tereny i obiekty objęte ochroną, jako dobra kultury współczesnej - na obszarach objętych planem nie występują tereny i obiekty kwalifikujące się do ochrony jako dobra kultury współczesnej.
2. Obowiązuje ochrona przypadkowych znalezisk archeologicznych, zabezpieczenie znaleziska i miejsca jego odkrycia oraz bezzwłoczne powiadomienie o odkryciu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków lub wójta, zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami odrębnymi.
- §13.1. Ustala się zasady zagospodarowania i warunki zabudowy terenu usług zdrowia i pomocy społecznej oznaczonego symbolem 1UZ:
- 5) dla obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków tj. budynku mieszkalnego z I poł. XX w. oraz rządcówki z I poł. XX w.:
- a) nakaz zachowania wskaźników oraz parametrów zgodnie ze stanem istniejącym, w tym zachowanie skali bryły, gabarytów, wysokości oraz kształtu dachu,
- b) zakaz lokalizacji urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł;;
- Rozdział 9. Granice i sposoby zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie, na podstawie odrębnych przepisów, terenów górniczych, a także obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, obszarów osuwania się mas ziemnych, krajobrazów priorytetowych określonych w audycie krajobrazowym oraz w planach zagospodarowania przestrzennego województwa
- §14.2. Obszary i obiekty objęte planem znajdują się w granicach terenów podlegających ochronie, na podstawie odrębnych przepisów :
- 1) zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków, nie wpisane do rejestru zabytków woj. lubelskiego tj. „rządcówka z I połowy XX wieku” i „budynek mieszkalny z I połowy XX wieku”, zlokalizowane w terenie oznaczonym symbolem 1UZ.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy

Gmina Strzyżewice jest gminą wiejską położoną w powiecie lubelskim, województwie lubelskim. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2022 r, powierzchnia gminy wynosiła 10 879 ha (ok. 109 km²) i zamieszkiwana była przez 8 120 mieszkańców. Gęstość, zaludnienia kształtowała się na poziomie 74,6 os./km².

Przez teren gminy przebiega droga wojewódzka nr 834 Niedrzwica Duża – Stara Wieś, drogi powiatowe i gminne. Sieć dróg gminnych jest wystarczająco rozbudowana, stan techniczny jest dość dobry, drogi o nawierzchni utwardzonej. Istniejący układ komunikacyjny zapewnia dogodne połączenia wewnątrz gminy, jak i z terenami otaczającymi.

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej J. Kondrackiego gmina leży w obrębie 4 mezoregionów:

- mezoregion Równina Bełżycka w części północno-zachodniej gminy,
- mezoregion Płaskowyż Świdnicki w części północno-wschodniej gminy,
- mezoregion Wzniesienia Urzędowskie w części południowo- zachodniej gminy,
- mezoregion Wyniosłość Giełczewska w części południowo-wschodniej gminy.

Poniżej przedstawiono szczegółowy podział położenia fizyczno-geograficznego Gminy Strzyżewice.

Tabela 1. Położenie fizyczno-geograficzne Gminy Strzyżewice

Wyszczególnienie	Gmina Strzyżewice			
Megaregion	Pozaalpejska Europa Środkowa			
Prowincja	Wyżyny Polskie			
Podprowincja	Wyżyna Lubelsko-Lwowska			
Makroregion	Wyżyna Lubelska			
Mezoregion	Płaskowyż Świdnicki	Równina Bełżycka	Wyniosłość Giełczewska	Wzniesienia Urzędowskie

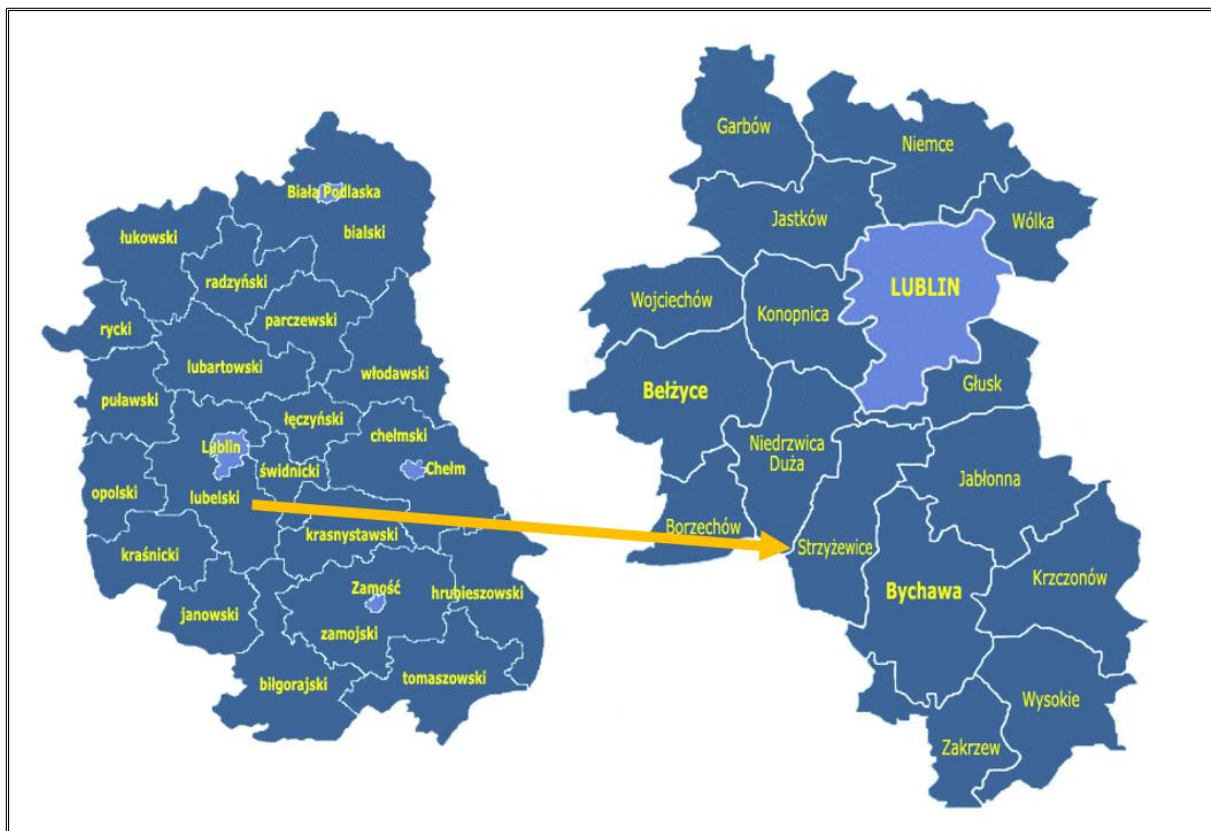
Źródło: Opracowanie własne na podstawie portalu Geologia; <https://geologia.pgi.gov.pl>

W skład gminy wchodzi 21 sołectw: Borkowizna, Bystrzyca Nowa, Bystrzyca Stara, Dębina, Dębszczyna, Franciszków, Iżyce, Kajetanówka, Kiełczewice Dolne, Kiełczewice Górne, Kiełczewice Maryjskie, Kiełczewice Pierwsze, Kolonia Kiełczewice Dolne, Osmolice Pierwsze, Osmolice Drugie, Pawłów, Pawłówek, Piotrowice, Polanówka, Strzyżewice, Żabia Wola.¹

¹ Raport o stanie Gminy Strzyżewice w 2022 r.

Cały obszar gminy rozciąga się wzdłuż rzeki Bystrzycy od Borkowizny i Kiełczewic Górnych po Żabią Wolę, Polanówkę i dochodzi prawie do lasu Dąbrowa w okolicach Lublina.²

Rysunek 1. Położenie Gminy Strzyżewice na tle powiatu lubelskiego i województwa lubelskiego

Źródło: www.gminy.pl

5.2.1. Zarys historii obszaru Gminy

Terytorium gminy Strzyżewice rozciąga się wzdłuż rzeki Bystrzycy, która stanowi główną oś północ-południe i pełni kluczową rolę osadniczą o długotrwałej historii. Liczne odkrycia archeologiczne dokumentują obecność i aktywność ludzką w okresie pradziejowym oraz we wczesnym średniowieczu, zwłaszcza w rejonach Osmolic, Żabiej Woli i Kiełczewic Maryjskich.

Ślady najstarszego osadnictwa w okolicy Strzyżewic pochodzą z okresu kultury pucharów lejkowatych (3900 – 3700 p.n.e.). W okresie przed powstaniem Państwa Polskiego ziemie położone nad rzeką Bystrzycą zamieszkiwało słowiańskie plemię Lędzian – Lędziców (Lachów). Na terenie gminy, w miejscowości Osmolice, odkryte zostało pochodzące z tego okresu grodzisko.³

Osadnictwo na terenie gminy Strzyżewice rozwijało się w oparciu o historyczne szlaki handlowe. Szczególnie istotny był szlak transportu zboża, biegnący od wschodu przez Bychawę i Bełżyce, aż do portu rzecznej w Kazimierzu Dolnym, który przecinał rzekę

² <https://strzyzewice.lubelskie.pl>.

³ Strategia Rozwoju Gminy Strzyżewice na lata 2016-2024

Bystrzycę na brodzie w okolicach Strzyżewic. W celu kontroli tego przejścia w XVI wieku prawdopodobnie wzniesiono zamek w Bystrzycy Górnej, obecnie znanej jako Nowa Bystrzyca. Jego ruiny przetrwały do czasów obecnych, choć są trudne do jednoznacznego zidentyfikowania w terenie.⁴

Wieś Strzyżewice, osadzona na prawie polskim, powstała w wieku XIII jako dobra rycerskie należące do Skarbka z rodu Awdańców. W następnych wiekach przechodziła do rąk różnych rodów rycerskich, spośród których najdłużej Strzyżewicami władali Kurozwęccy, Żarczyńscy, Gorajscy i Kiełczewscy. Ostateczny kształt administracyjny dzisiejszej gminy nadała reforma z roku 1973, kiedy to siedzibą władz gminnych została miejscowość Strzyżewice⁵

Rysunek 2. Herb Gminy Strzyżewice

Źródło: <https://pl.wikipedia.org/>

Herb rodowy Awdańców, czyli Abdank, przedstawiony jest w formie dwóch odwróconych krokwi, połączonych w kształcie litery "W", a jego nazwą zwyczajową, czyli zawołaniem, jest "Łękawica". Początkowo symbol rodu Awdańców również przybierał formę dwóch krokwi, lecz nie odwróconych, lecz w kształcie litery "M". Oto dlatego, że jeden z najwcześniejszych znanych przedstawicieli rodu Awdańców, komesa Michał, później znanego jako Skrobek z Góry, używał pierwszej litery swojego imienia do oznaczania granic swoich posiadłości. Ten znak został później przyjęty przez całą rodzinę. Dopiero w późniejszym okresie godło zostało odwrócone i nabrało formy litery "W". Zmiana ta była związana z ukształtowaniem klejnotu, czyli wizerunku herbu, który umieszczano na hełmie herbowym. Ponieważ wizerunek w kształcie litery "W" był estetyczniejszy i praktyczniejszy do umieszczenia na hełmie, zdecydowano się zmienić symbol na dwie odwrócone krokwie. Warto podkreślić, że herb

⁴ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Strzyżewice.

⁵ Strategia Rozwoju Gminy Strzyżewice na lata 2016-2024

Abdank jest najstarszym znanym herbem rodowym w Polsce i jednocześnie jednym z najstarszych w europejskiej heraldyce.⁶

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Zachowane zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią wartości podlegające ochronie prawnej i pozwalają tym samym na wyodrębnienie obszarów o istotnych walorach środowiska kulturowego. Ochrona dóbr kultury materialnej i niematerialnej jest celem polityki przestrzennej, a kształtowanie środowiska kulturowego wpływa na rozwój pozostałych dziedzin regionu, m.in.: turystyki, rekreacji, rolnictwa, osadnictwa czy leśnictwa.

Na terenie gminy Strzyżewice działają dwie instytucje kultury - Gminna Biblioteka Publiczna im. Ewy Kołaczkowskiej w Strzyżewicach wraz z trzema filiami oraz Centrum Kultury i Promocji Gminy Strzyżewice w Piotrowicach.

Sieć biblioteczną na terenie gminy tworzą: Gminna Biblioteka Publiczna im. Ewy Kołaczkowskiej w Strzyżewicach oraz jej filie w Kiełczewicach Górnych, Bystrzycy Starej i Żabiej Woli. Biblioteka w Strzyżewicach swoją działalność na terenie gminy prowadzi od 1964 r. Siedziba biblioteki mieści się w zabytkowym dworcu w Strzyżewicach, niegdyś będącym własnością rodziny Kołaczkowskich. Biblioteka nosi imię Ewy Kołaczkowskiej pisarki i tłumaczki angielskiej literatury dziecięcej.⁷ Czytelnicy mogą korzystać z księgozbioru, który łącznie z filiami liczył w 2022 r. 31 431 wolumenów, w 2021 r. było to 39 393 wolumenów, a w 2020 r. 29 172 wolumenów.⁸

Cele Centrum Kultury i Promocji (CKiP) obejmują animację i popularyzację kultury, szczególnie na obszarze gminy Strzyżewice. Wśród priorytetów znajduje się także pozyskiwanie i przygotowywanie lokalnej społeczności do aktywnego uczestnictwa w życiu kulturalnym oraz współtworzenia jego wartości. CKiP stawia sobie za zadanie rozwijanie indywidualnej aktywności kulturalnej mieszkańców, a także wspieranie wzrostu ich umiejętności i wiedzy w zakresie kultury.⁹

Ofertę kulturalną wzbogacają liczne organizacje pozarządowe działające na terenie gminy, które realizują szereg przedsięwzięć, finansowanych ze środków własnych i zewnętrznych.¹⁰

Krajobraz kulturowy składa się także z bogactwa dziedzictwa związanego z historią i pamięcią. Zabytki, pomniki, głazy pamiątkowe oraz miejsca związane z kluczowymi wydarzeniami przeszłości, tworzą kontekst kulturowy i kształtują tożsamość obszaru. Na terenie gminy Strzyżowice w miejscowości Piotrowice znajduje się Kamień Pamięci – miejsce

⁶ <https://archiwalna.strzyzewice.lubelskie.pl/>.

⁷ <https://strzyzewice.lubelskie.pl/>.

⁸ Raport o stanie gminy Strzyżewice w roku 2022.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

pomordowanych Żydów/ Jest to symboliczne miejsce, upamiętniające wydarzenia związane z Holocaustem, które miały miejsce w tej miejscowości.

Obszar gminy Strzyżewice jest bogaty pod względem przyrodniczym, chociaż cechuje go niski wskaźnik lesistości, gdyż lasy stanowią około 16% powierzchni gminy¹¹. Na obszarze gminy Strzyżewice, na północ od Strzyżewic, przebiega granica Czerniejowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Warte uwagi są także parki podworskie, które zachowały się w dobrym stanie do dzisiaj. W otoczeniu doliny można znaleźć liczne stanowiska rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt. Szczególnie bogata przyroda występuje w południowej części gminy Strzyżewice. Bystrzyca na tym obszarze zachowuje swój niezmienny charakter, a na terenie gminy została zaliczona do rzek należących do krainy pstrąga i lipienia.¹²

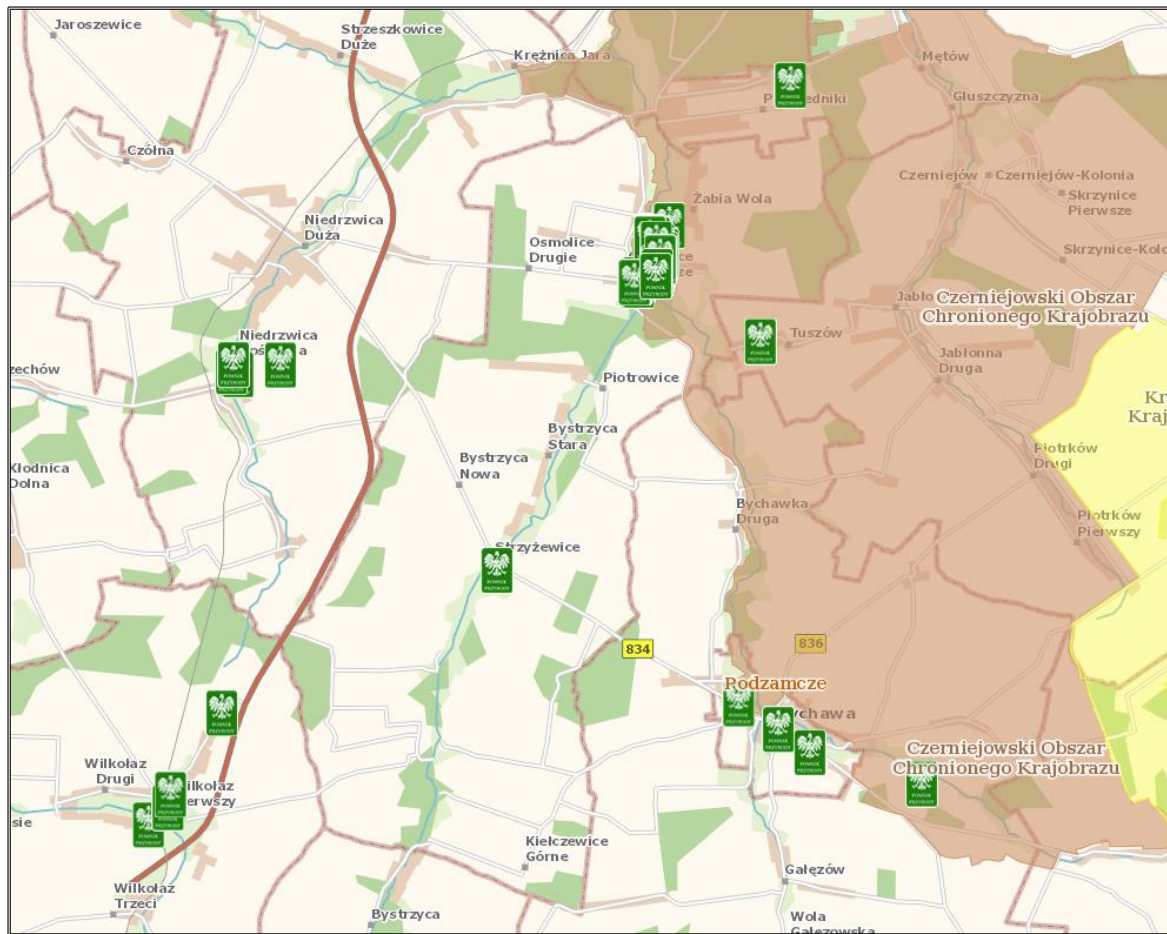
Według Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody (CRFOP), formami ochrony przyrody, które występują na terenie gminy Strzyżewice, są Czerniejowski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz 21 pomników przyrody. Ich umiejscowieniu przedstawiono na rysunku poniżej.

Na mapie poniżej przedstawiono formy ochrony przyrody na terenie gminy Strzyżewice.

¹¹ Dane z GUS za 2022 r.

¹² <https://strzyzewice.lubelskie.pl/>.

Rysunek 3. Formy ochrony przyrody w granicach Gminy Strzyżewice

Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

5.2.3. Zabytki nieruchome

Na terenie gminy Strzyżewice występują zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w gminnej ewidencji. Zabytki nieruchome, ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków z terenu gminy przedstawiono w załączniku nr 1 niniejszego Programu.

Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytku przedstawiono w rozdziale 5.3 niniejszego Programu.

Do głównych zagrożeń obiektów zabytkowych zaliczyć można:

- brak bieżącej, właściwej konserwacji,
- brak bieżących remontów i pielęgnacji,
- niekontrolowaną modernizację (utratę cech stylowych),
- różnorodność materiałów i kolorystyki oraz skali zabudowy,
- zasolenie murów,
- postępującą dewastację/ degradację,

- niekontrolowane zarastanie terenów wokół obiektów zabytkowych przez roślinność, której korzenie mogą wtargnąć w struktury zabytkowe takie, jak mury czy fundamenty, powodując ich uszkodzenie i degradację.

Natomiast do podstawowych zaleceń, w zakresie ochrony zabytków zalicza się:

- konserwację zgodną z wytycznymi konserwatorskimi i z zachowaniem pierwotnych materiałów i kolorystyki (zachowanie cech stylowych),
- bieżące remonty i pielęgnacja,
- wykonanie oznaczeń i zabezpieczenie terenu zabytkowego.

Biorąc pod uwagę znaczenie zabytków dla środowiska kulturowego to większość obiektów, kwalifikuje się jako lokalne. Są to głównie wiekowe obiekty mieszkalne, gospodarcze i sakralne znajdujące się na obszarze gminy, których zachowanie posłużyć może jako pamiątka dawnego budownictwa, dokumentująca rozwój i dzieje gminy. Natomiast wszystkie zabytki wpisane do rejestru zabytków uznać można, jako zabytki o znaczeniu regionalnym.

5.2.4. Zabytki ruchome

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Do rejestru nie są wpisywane obiekty wpisane do inwentarza muzeum lub wchodzące w skład narodowego zasobu bibliotecznego. Zasoby muzealne i archiwalne chronione są na podstawie odrębnych przepisów.

Na terenie gminy Strzyżewice za zabytki ruchome można uznać przede wszystkim zabytkowe wyposażenie obiektów sakralnych, w tym cenniejsze przedmioty liturgiczne.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zabytkiem archeologicznym jest obiekt o wartości historycznej, który może mieć charakter nieruchomej pozostałości istnienia i działalności ludzi na powierzchni, pod ziemią lub pod wodą. Taki obiekt może składać się z nawarstwień kulturowych oraz zawartych w nich artefaktów lub ich śladów. Może to również obejmować ruchomy zabytek, który jest jednym z tych wytworów. Stanowiska archeologiczne są fizycznymi oznakami aktywności człowieka, na których zazwyczaj znajdują się ślady licznych kolejno powstałych i zanikłych osad, w tym cmentarzyska, obozowiska, dowody krótkotrwałej działalności człowieka, pracownie, skarby i inne podobne obiekty.

Spośród zabytków archeologicznych największe znaczenie dla odtworzenia historii miejscowego osadnictwa mają dwa typy stanowisk: osady i cmentarzyska. Szczególną wartość przedstawiają tzw. stanowiska wielokulturowe, czyli takie, w obrębie których odkryto ślady pobytu kilku następujących po sobie grup ludności reprezentujących odmienne kultury archeologiczne i różny poziom rozwoju i umiejętności.

Zgodnie z aktualizacją sporządzoną przez WUOZ w Lublinie w marcu 2021 r. na terenie gminy Strzyżewice było zewidencjonowanych 125 zabytków archeologicznych (stanowiska AZP). W poniższej tabeli przedstawiono ich wykaz.

Tabela 2. Zabytki archeologiczne (stanowiska AZP) na terenie gminy Strzyżewice

Lp.	Miejscowość	Stan archeologiczne – nr AZP	Zachowana forma zabytku
1.	BORKOWIZNA	83-80/65-1	stanowisko płaskie
2.	BORKOWIZNA	83-80/66-2	stanowisko płaskie
3.	BORKOWIZNA	83-80/67-3	stanowisko płaskie
4.	BORKOWIZNA	82-80/34-10	stanowisko płaskie
5.	BORKOWIZNA	82-80/35-11	stanowisko płaskie
6.	BORKOWIZNA	83-80/68-4	stanowisko płaskie
7.	BORKOWIZNA	83-0/69-5	stanowisko płaskie
8.	BORKOWIZNA	82-80/36-12	stanowisko płaskie
9.	BORKOWIZNA	82-80/41-17	stanowisko płaskie
10.	BORKOWIZNA	83-80/70-6	stanowisko płaskie
11.	BORKOWIZNA	82-80/11-7	stanowisko płaskie
12.	BORKOWIZNA	82-80/12-8	stanowisko płaskie
13.	BORKOWIZNA	80-80/13-9	stanowisko płaskie
14.	BORKOWIZNA	82-80/38-14	stanowisko płaskie
15.	BORKOWIZNA	82-80/39-15	stanowisko płaskie
16.	BORKOWIZNA	82-80/40-16	stanowisko płaskie
17.	BORKOWIZNA	82-80/42-18	stanowisko płaskie
18.	BYSTRZYCA NOWA	81-80/23-3	stanowisko płaskie
19.	BYSTRZYCA NOWA	81-80/5-1	stanowisko płaskie
20.	BYSTRZYCA NOWA	81-80/16-6	stanowisko płaskie
21.	BYSTRZYCA NOWA	81-80/6-2	stanowisko płaskie
22.	BYSTRZYCA NOWA	81-80/7-3	stanowisko płaskie
23.	BYSTRZYCA NOWA	81-80/14-4	stanowisko płaskie
24.	BYSTRZYCA NOWA	81-80/15-5	stanowisko o własnej formie terenowej (cmentarzysko kurhanowe)
25.	BYSTRZYCA STARA	81-80/19-1	stanowisko o własnej formie terenowej (cmentarzysko kurhanowe)
26.	BYSTRZYCA STARA	81-80/20-2	stanowisko o własnej formie terenowej (cmentarzysko kurhanowe)

Lp.	Miejscowość	Stan archeologiczne – nr AZP	Zachowana forma zabytku
27.	BYSTRZYCA STARA	81-80/21-3	stanowisko o własnej formie terenowej (cmentarzysko kurhanowe)
28.	BYSTRZYCA STARA	81-80/22-4	stanowisko o własnej formie terenowej (cmentarzysko kurhanowe)
29.	DĘBINA	80-80/21-5	stanowisko płaskie
30.	DĘBINA	82-80/22-6	stanowisko płaskie
31.	IŻYCE	81-81/9-1	stanowisko płaskie
32.	IŻYCE	81-81/10-2	stanowisko płaskie
33.	KIEŁCZEWICE DOLNE	82-80/19-6	stanowisko płaskie
34.	KIEŁCZEWICE DOLNE	82-80/20-1	stanowisko płaskie
35.	KIEŁCZEWICE DOLNE	82-80/29-8	stanowisko płaskie
36.	KIEŁCZEWICE DOLNE	82-80/30-9	stanowisko płaskie
37.	KIEŁCZEWICE DOLNE	82-80/2-2	stanowisko płaskie
38.	KIEŁCZEWICE DOLNE	82-80/18-5	stanowisko płaskie
39.	KIEŁCZEWICE DOLNE	82-80/1-1	stanowisko płaskie
40.	KIEŁCZEWICE DOLNE	82-80/3-3	stanowisko płaskie
41.	KIEŁCZEWICE DOLNE	82-80/4-4	stanowisko płaskie
42.	KIEŁCZEWICE DOLNE	82-80/7-3	stanowisko płaskie
43.	KIEŁCZEWICE DOLNE KOLONIA	82-80/5-1	stanowisko płaskie
44.	KIEŁCZEWICE DOLNE KOLONIA	80-80/6-2	stanowisko płaskie
45.	KIEŁCZEWICE DOLNE KOLONIA	82-80/8-4	stanowisko płaskie
46.	KIEŁCZEWICE DOLNE KOLONIA	82-80/9-5	stanowisko płaskie
47.	KIEŁCZEWICE DOLNE KOLONIA	82-80/10-6	stanowisko płaskie
48.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	82-80/47-11	stanowisko płaskie
49.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	82-80/48-12	stanowisko płaskie
50.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	82-80/49-13	stanowisko płaskie
51.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	82-80/50-14	stanowisko płaskie
52.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	52-80/51-7	stanowisko płaskie
53.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	82-80/37-13	stanowisko płaskie
54.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	83-80/71-1	stanowisko płaskie
55.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	83-80/111-2	stanowisko płaskie
56.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	83-80/112-3	stanowisko płaskie
57.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	83-80/113-4	stanowisko płaskie
58.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	83-80/114-5	stanowisko płaskie
59.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	83-80/117-6	stanowisko płaskie
60.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	82-80/52-8	stanowisko płaskie
61.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	83-80/70-6	stanowisko płaskie
62.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	82-80/43-7	stanowisko płaskie
63.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	82-80/44-8	stanowisko płaskie
64.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	82-80/45-9	stanowisko płaskie

Lp.	Miejscowość	Stan archeologiczne – nr AZP	Zachowana forma zabytku
65.	KIEŁCZEWICE GÓRNE	82-80/46-10	stanowisko płaskie
66.	KIEŁCZEWICE MARYJSKIE	82-80/14-1	stanowisko płaskie
67.	KIEŁCZEWICE MARYJSKIE	82-80/15-2	stanowisko płaskie
68.	KIEŁCZEWICE MARYJSKIE	82-80/16-3	stanowisko płaskie
69.	KIEŁCZEWICE MARYJSKIE	82-80/17-4	stanowisko płaskie
70.	KIEŁCZEWICE MARYJSKIE	82-80/53-9	stanowisko płaskie
71.	NIEDRZWICA KOŚCIELNA KOLONIA	81-80/23-3	stanowisko płaskie
72.	OSMOLICE I	80-81/24-12	stanowisko płaskie
73.	OSMOLICE I	80-81/25-13	stanowisko płaskie
74.	OSMOLICE I	80-81/26-14	stanowisko płaskie
75.	OSMOLICE I	80-81/27-15	stanowisko płaskie
76.	OSMOLICE I	80-81/28-16	stanowisko płaskie
77.	OSMOLICE I	80-81/2-1	stanowisko płaskie
78.	OSMOLICE I	80-81/9-2	stanowisko płaskie
79.	OSMOLICE I	80-81/18-6	stanowisko płaskie
80.	OSMOLICE I	80-81/21-9	stanowisko płaskie
81.	OSMOLICE I	80-81/23-11	stanowisko płaskie
82.	OSMOLICE I	80-81/16-4	stanowisko płaskie
83.	OSMOLICE I	80-81/17-5	stanowisko płaskie
84.	OSMOLICE I	80-81/19-7	stanowisko płaskie
85.	OSMOLICE I	80-81/20-8	stanowisko płaskie
86.	OSMOLICE I	80-81/22-10	stanowisko płaskie
87.	OSMOLICE II	80-81/15-3	stanowisko płaskie
88.	PAWŁÓWEK	81-80/9-2	stanowisko płaskie
89.	PAWŁÓWEK	81-80/10-3	stanowisko płaskie
90.	PAWŁÓWEK	81-80/11-4	stanowisko płaskie
91.	PAWŁÓWEK	81-80/12-5	stanowisko płaskie
92.	PAWŁÓWEK	81-80/13-6	stanowisko płaskie
93.	PAWŁÓWEK	81-80/8-1	stanowisko płaskie
94.	PIOTROWICE	81-80/4-4	stanowisko płaskie
95.	PIOTROWICE	81-80/3-3	stanowisko płaskie
96.	PIOTROWICE	81-80/1-1	stanowisko płaskie
97.	PIOTROWICE	81-80/2-2	stanowisko płaskie
98.	POLANÓWKA	80-81/35-13	stanowisko płaskie
99.	POLANÓWKA	80-81/36-1	stanowisko płaskie
100.	POLANÓWKA	80-81/37-2	stanowisko płaskie
101.	STRZYŻEWICE	82-80/23-7	stanowisko płaskie
102.	STRZYŻEWICE	82-80/24-1	stanowisko płaskie
103.	STRZYŻEWICE	82-80/27-4	stanowisko płaskie
104.	STRZYŻEWICE	82-80/31-6	stanowisko płaskie
105.	STRZYŻEWICE	82-80/32-7	stanowisko płaskie
106.	STRZYŻEWICE	82-80/25-2	stanowisko płaskie

Lp.	Miejscowość	Stan archeologiczne – nr AZP	Zachowana forma zabytku
107.	STRZYŻEWICE	82-80/26-3	stanowisko płaskie
108.	STRZYŻEWICE	82-80/28-5	stanowisko płaskie
109.	STRZYŻEWICE	82-80/33-8	stanowisko płaskie
110.	STRZYŻEWICE	81-80/17-7	stanowisko płaskie
111.	ŻABIA WOLA	80-81/30-8	stanowisko płaskie
112.	ŻABIA WOLA	80-81/34-12	stanowisko płaskie
113.	ŻABIA WOLA	80-81/-6-4	stanowisko płaskie
114.	ŻABIA WOLA	80-81/8-6	stanowisko płaskie
115.	ŻABIA WOLA	80-81/4-2	stanowisko płaskie
116.	ŻABIA WOLA	80-81/5-3	stanowisko płaskie
117.	ŻABIA WOLA	80-81/5-3	stanowisko płaskie
118.	ŻABIA WOLA	80-81/7-5	stanowisko płaskie
119.	ŻABIA WOLA	80-81/29-7	stanowisko płaskie
120.	ŻABIA WOLA	80-81/31-9	stanowisko płaskie
121.	ŻABIA WOLA	80-81/32-10	stanowisko płaskie
122.	ŻABIA WOLA	80-81/33-11	stanowisko płaskie
123.	ŻABIA WOLA	80-81/40-1	stanowisko płaskie
124.	ŻABIA WOLA	81-81/8-8	stanowisko płaskie
125.	ŻABIA WOLA	80-81/43-17	stanowisko o własnej formie terenowej (domniemane cmentarzysko kurhanowe lub mogiły z I WŚ)

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Lublin.

Głównymi zagrożeniami dla stanowisk archeologicznych są przede wszystkim działalność rolnicza oraz projekty budowlane. Duże niebezpieczeństwo dla zachowania substancji historycznej stanowisk archeologicznych, takich jak osady czy cmentarzyska płaskie, znajdujące się w obszarze pól uprawnych, stanowi głęboka orka. To związane jest z brakiem świadomości mieszkańców dotyczącej istnienia i wartości odkryć archeologicznych. Wiele z tych miejsc jest nieświadomie niszczone, a niektóre nawet nie są zgłaszane. Takie postępowanie prowadzi do nieodwracalnej utraty dziedzictwa archeologicznego.

Do kluczowych zadań związanych z ochroną zabytków archeologicznych należy podejmowanie środków mających na celu zapobieganie uszkodzeniom stanowisk archeologicznych i warstw kulturowych. Realizacja monitoringu stanu zachowania tych miejsc, nadzorowanie przebiegu inwestycji w obszarach objętych ochroną zdefiniowaną w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, propagowanie zasad ochrony zabytków oraz promowanie znaczenia i atrakcyjności dziedzictwa archeologicznego wśród lokalnej społeczności to przykłady działań, które powinny być wdrożone w celu skutecznej ochrony zabytków archeologicznych.

Do kluczowych zadań związanych z ochroną zabytków archeologicznych należy podejmowanie środków mających na celu zapobieganie uszkodzeniom stanowisk

archeologicznych i warstw kulturowych. Realizacja monitoringu stanu zachowania tych miejsc, nadzorowanie przebiegu inwestycji w obszarach objętych ochroną zdefiniowaną w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, propagowanie zasad ochrony zabytków oraz promowanie znaczenia i atrakcyjności dziedzictwa archeologicznego wśród lokalnej społeczności to przykłady działań, które powinny być wdrożone w celu skutecznej ochrony zabytków archeologicznych.

Gmina może włączyć się w ochronę zabytków archeologicznych m.in. poprzez edukację mieszkańców na temat wartości znalezisk archeologicznych i potrzeby ich zachowania, a także określając zasady ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych niezbędne jest uzgadnianie oraz wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich zawartych w opiniach i decyzjach określonych przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie gminy Strzyżewice znajduje się Muzeum Regionalne przy parafii w Bystrzycy Starej. Zostało ono oficjalnie otwarte 3 maja 1991 r. W jego skład wchodzi ponad 300 wartościowych eksponatów o unikatowym charakterze z końca XIX i początku XX w., w którego skład, wchodzi m.in.: kołowrotki do przędzenia, warsztat tkacki, sieczkarnie, cepy, nosiła.¹³

Ponadto w Pszczelej Woli położony jest skansen pszczelarski. Zespół uli znajdujący się na terenie parku pałacowego stanowi dużą wartość dokumentalną dla historii pszczelarstwa w Polsce. Najstarszym zabytkiem w naszych zbiorach jest ul wykonany z drewna sosnowego pochodzący z XVII wieku, ofiarowany przez Józefa Krasnowskiego. W skansenie zgromadzone zostały unikalne eksponaty dokumentujące sztukę, pracę bartnika i pszczelarza; jej historię i współczesność. W zbiorach znajdują się między innymi: stare ule, naczynia na miód, narzędzia bartne, prasy do miodu, miodarki drewniane i wiele innych.¹⁴

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest celem Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. Niematerialne dziedzictwo kulturowe przejawia się m.in. w następujących dziedzinach: tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sztuki widowiskowe, zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne, wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata, umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

¹³ <http://parafiabystrzycastara.pl/>.

¹⁴ <https://pszczelawola.edu.pl>

W rozumieniu Konwencji UNESCO „niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza *praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności, jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.*

O dziedzictwa niematerialnego zaliczyć można organizowanie wydarzeń kulturalnych, których inicjatorem jest głównie Gminy Strzyżewice we współpracy z ośrodkami kulturalnymi: Gminnej Bibliotece Publicznej w Strzyżewicach (wraz z filiami) oraz centrum Kultury i Promocji Gminy Strzyżewice w Piotrowicach.¹⁵

Ponadto Gmina Strzyżewice posiada zasoby kulturowe w formacie elektronicznym na swojej stronie internetowej dzięki realizacji projektu „e-Gminy w Lubelskim Obszarze Funkcjonalnym”. Digitalizacja zbiorów kultury Gminy, a następnie udostępnianie ich w postaci cyfrowej daje możliwość zapoznania się z zasobami szerokiemu gronu odbiorców oraz wpływa na zachowanie pamięci o przeszłości danej zbiorowości, przez co umacnia jej tożsamość.

Cenne źródło dla kultury regionalnej Strzyżewic stanowi dokument folkloru obrzędowego pn. „Wspomnienia Kazika. Z młodości: Wesele” gminy Strzyżewice z lat czterdziestych ubiegłego wieku z okresu okupacji hitlerowskiej. Został on napisany przez Ignacego Hereckiego ze Starej wsi/k. Bychawy z okazji ślubu w Kiełczewicach i wesela w Rechtówku 11 października 1941 r. Kazimierza Kifra i Heleny Krzyszczak.¹⁶

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Formami ochrony zabytków są: wpis do rejestru zabytków, wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku

¹⁵ <https://strzyzewice.lubelskie.pl/>.

¹⁶ Poznajemy historię naszych dziadków, Piotrowice 2007

wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81)¹⁷ precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych.

Rozporządzenie określa tryb wydawania pozwoleń na:

- prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- prowadzenie prac restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie prac restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- prowadzenie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- prowadzenie badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- przemieszczenie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków,
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje,
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków,
- zmianę przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub sposobu korzystania z tego zabytku,
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, oraz napisów;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania,
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru zabytków.

¹⁷ zmienione Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków.

Rozporządzenie określa także dane i informacje, które powinny zawierać wnioski o wydanie ww. pozwoleń, dokumentacja dołączana do tych wniosków, niezbędna do ich rozpatrzenia, dane i informacje, które zawierają te pozwolenia oraz warunki, które mogą zostać w nich zastrzeżone, a także elementy, które zawiera dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich prowadzonych przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz dokumentacja badań archeologicznych.

W 2018 r. opracowany został plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Gminy Strzyżewice.

Szczegółowe informacje na temat zabytków na terenie gminy Strzyżewice, które znajdują się w rejestrze zostały uwzględnione w załączniku nr 1.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2023 poz. 1688) oraz rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2011 nr 113 poz. 661), ewidencja jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gmin.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Głównym celem prowadzenia ewidencji zabytków jest zebranie i opracowanie najistotniejszych informacji o obiektach zabytkowych niezbędnych do prowadzenia planowej polityki konserwatorskiej w zakresie:

- wpisów do rejestru zabytków,
- współpracy konserwatora przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- prac remontowo – budowlanych,
- dofinansowania prac konserwatorskich,
- przygotowywaniu szczegółowej dokumentacji obiektów dziedzictwa kulturowego.

Na terenie gminy Strzyżewice obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których zawarte zostały ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Zapisy dotyczące ochrony terenów

i obiektów środowiska kulturowego uwzględniają następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, które zostały przedstawione w rozdziale 5.1.

Zgodnie z art. 39, ust.3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. 2023 poz. 682 ze zm.), w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Zgodnie z art. 67, ust.1 ww. ustawy, jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, organ nadzoru budowlanego wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu i uporządkowanie terenu oraz określającą terminy przystąpienia do tych robót i ich zakończenia. W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, organ nadzoru budowlanego wydaje ww. decyzję po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

5.4.1 Stan zachowania zabytków znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków

Stan zachowania zabytków na obszarze miasta i gminy jest oceniany jako dobry. Prace konserwacyjne, remontowe i porządkowe są regularnie wykonywane na obiektach, szczególnie na tych o największym znaczeniu kulturowym dla gminy, zgodnie z wytycznymi konserwatora zabytków. Do głównych zagrożeń obiektów zabytkowych zaliczyć można:

- brak bieżącej, właściwej konserwacji,
- brak bieżących remontów i pielęgnacji,
- niekontrolowaną modernizację (utratę cech stylowych),
- różnorodność materiałów i kolorystki oraz skali zabudowy,
- postępującą dewastację/ degradację,
- zarastanie chwastami i krzewami, korozja biologiczna, chemiczna i mechaniczna elementów konstrukcyjnych,
- brak funkcji i pogarszający się stan fitosanitarny.

Natomiast do podstawowych zaleceń, w zakresie ochrony zabytków zalicza się:

- konserwację zgodną z wytycznymi konserwatorskimi i z zachowaniem pierwotnych materiałów i kolorystyki (zachowanie cech stylowych),

- bieżące remonty i pielęgnacja,
- wykonanie oznaczeń i zabezpieczenie terenu zabytkowego.

Biorąc pod uwagę znaczenie zabytków dla środowiska kulturowego to większość obiektów, kwalifikuje się jako lokalne. Są to głównie obiekty mieszkalne, gospodarcze i sakralne znajdujące się na obszarze miasta i gminy, których zachowanie posłużyć może jako pamiątka dawnego budownictwa, dokumentująca rozwój i dzieje Gminy oraz dziedzictwa tutejszego regionu. Natomiast wszystkie zabytki wpisane do rejestru zabytków uznać można, jako zabytki o znaczeniu regionalnym.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Strzyżewice

Na obszarze gminy Strzyżewice można odnaleźć liczne obiekty o charakterze zabytkowym, głównie związane z zabudową dworską lub jej pozostałościami. Z racji bogatej historii regionu, w gminie występuje również szereg cmentarzy, zarejestrowanych w Gminnej Ewidencji Zabytków. Wyjątkową wartość historyczną i kulturową posiada Kościół parafialny rzymskokatolicki pod wezwaniem św. Trójcy i nawiedzenia NMP.

Poniżej przedstawiono obiekty zabytkowe charakteryzujące się najwyższym znaczeniem dla Gminy Strzyżewice.

Pałac (zamek) w ruinie w Bystrzycy Nowej

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/293 z dnia 21.03.1967 r.

Zamek powstał na pocz. XVI w. Był to obiekt murowany z kamienia, uzupełniony cegłą, wzniesiony na planie zbliżonym do litery „Z”, podpiwniczony. Według danych źródłowych, budowla dwukondygnacyjna (wzmianki źródłowe).¹⁸ Obecnie szczątkowe pozostałości zamku są zarośnięte.

¹⁸ <https://zabytek.pl/>

Rysunek 4. Zarośnięte pozostałości pałacu (zamku) w ruinie

Źródło: Opracowanie własne

Cmentarz Wojenny z I Wojny Światowej w Bystrzycy Nowej

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/1012 z dnia 19.09.1990 r.

Cmentarz wojenny powstał w 1915 r. Jest to obiekt wyznania chrześcijańskiego, założony na planie zbliżonym do prostokąta, otoczony wysokim wałem ziemnym. Mogiły na cmentarzu rozmieszczone są w trzech rzędach, w formie niskich kopców ziemnych. W części przedniej cmentarza znajduje się wysoki żelazny krzyż i tablica informacyjna. Na części mogił występują proste współczesne krzyże drewniane. Znajdują się tu liczne samosiewy.¹⁹

¹⁹ Ibidem.

Rysunek 5. Cmentarz Wojenny z I Wojny Światowej

Źródło: Opracowanie własne

Cmentarz Wojenny (na Murakowej [Ptasiej] Górze) z I Wojny Światowej w Kiełczewicach Dolnych

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/1086 z dnia 14.07.1993 r.

Cmentarz powstał w 1914 r. Jest to obiekt na planie zbliżonym do prostokąta, rozplanowania regularne, symetryczne. Tworzą go mogiły zbiorowe, wyłącznie ziemne, żołnierzy austriackich i niemieckich rozmieszczone w dwóch rzędach w układzie wschodnio - zachodnim. Znajdujący się tu drzewostan jest mieszany, o przypadkowym układzie, z licznymi samosiewami.²⁰

²⁰ Ibidem.

Rysunek 6. Cmentarz Wojenny (na Murakowej [Ptasiej] Górze) z I Wojny Światowej

Źródło: Opracowanie własne

Cmentarz Wojenny z I Wojny Światowej w Kielczewicach Maryjskich

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/1079 z dnia 31.12.1992 r.

Cmentarz powstał w 1915 r., a znajduje się na lekkim wzniesieniu terenu, otoczony polami uprawnymi. Powstał na planie zbliżonym do prostokąta, z regularnym układem mogił. Znajduje się na nim 8 mogił z II Wojny Światowej.²¹

²¹ Ibidem.

Rysunek 7. Cmentarz Wojenny z I Wojny Światowej

Źródło: Opracowanie własne

Mogiła Wojenna (zbiorowa) z I Wojny Światowej w Kielczewicach Dolnych Kolonia

Wpisana do rejestru zabytków pod nr A/1080 z dnia 31.12.1992 r.

Cmentarz powstał w 1915 r. Stanowi go mogiła zbiorowa poległych w I Wojnie Światowej. Jest to obiekt o regularnym rozplanowaniu, na planie zbliżonym do kwadratu. W jego centralnej części znajduje się kopiec, a na granicach terenu zarośnięty rów. Nasadzenia są w formie częściowo komponowanej, liczne występują również samosiewy.²²

²² Ibidem.

Rysunek 8. Mogiła Wojenna (zbiorowa) z I Wojny Światowej

Źródło: Opracowanie własne

Aleja Lipowa obok szosy z Prawiednik do Żabiej Woli, dł. ok. 550 m

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/335 z dnia 17.06.1967 r.

Aleja powstała w XIX w. Stanowi ją ciąg drzew znajdujących się po obu stronach ulicy, prowadzącej na teren zespołu pałacowo-parkowego w Osmolicach Pierwszych.²³

²³ Ibidem.

Rysunek 9. Aleja Lipowa obok szosy z Prawiednik do Żabiej Woli, dł. ok. 550m

Źródło: Opracowanie własne

Zespół Pałacowo-Parkowy w Osmolicach Pierwszych

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/720 z dnia 22.06.1977 r.

Zespół położony jest przy drodze z Lublina do Bychowa. Całość posiada kształt zbliżony do kwadratu. Centralnie położony w zespole dwór wiąże całe założenie. Od wschodu prowadzi do niego dojazd „paradny”. Do budynków gospodarczych prowadzi alej kasztanowa. W południowej części zespołu znajduje się budynek gospodarczy. Park tworzy zwarty kompleks zieleni.²⁴

Pałac w zespole pałacowo-parkowych w Osmolicach Pierwszych

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/720 z dnia 22.06.1977 r.

Budynek powstał w 1852 r. Jest to obiekt ceglany (otynkowany), wzniesiony na planie zbliżonym do prostokąta z ryzalitem i portykiem w elewacji frontowej oraz tarasem w elewacji ogrodowej, dwukondygnacyjny, podpiwniczone jedną kondygnacją piwnic, przykryty kopertowym dachem. Wystrój architektoniczny jest w postaci płaskiego gzymsu

²⁴ Ibidem.

międzykondygnacyjnego. Otwory okienne są częściowo prostokątne, a częściowo zamknięte łukiem odcinkowym. Stolarka okienna i drzwiowa zachowana jest pierwotna.²⁵

Rysunek 10. Pałac w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych

Źródło: Opracowanie własne

Oficyna (d. rządówka) w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/720 z dnia 22.06.1977 r.

Budynek powstał w 1 .poł. XIX w. Jest to obiekt ceglany (otynkowany), wzniesiony na planie zbliżonym do prostokąta, piętrowy z poddaszem, nakryty dachem naczółkowym. Wystrój architektoniczny w postaci 4 lukarn szczytowych. Stolarka okienna i drzwiowa współczesna.²⁶

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

Rysunek 11. Oficyna (d. rządówka) w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych

Źródło: Opracowanie własne

Spichlerz w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych

Wpis do rejestru zabytków pod nr A/720 z dnia 22.06.1977 r.

Budynek powstał w 1842 r. Jest to obiekt ceglany (otynkowany), wzniesiony na planie zbliżonym do prostokąta, trójkondygnacyjny, nakryty dachem dwuspadowym. Stolarstwo okienne i drzwiowe współczesne. Wystrój architektoniczny w postaci wysuniętego cokołu, gzymsów płaskich międzykondygnacyjnych.²⁷

²⁷ Ibidem.

Rysunek 12. Spichlerz w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych

Źródło: Opracowanie własne

Młyn wodny w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/720 z dnia 22.06.1977 r.

Budynek powstał w 1920 r. Jest to obiekt drewniany, wzniesiony na planie zbliżonym do prostokąta, dwukondygnacyjny, nakryty dachem dwuspadowym. Częściowe ubytki w ścianach budynku. Stolarka okienna i drzwiowa pierwotna.²⁸

²⁸ Ibidem.

Rysunek 13. Młyn wodny w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych

Źródło: Opracowanie własne

Park w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/720 z dnia 22.06.1977 r.

Park utworzony został w XIX w. razem z powstaniem zespołu pałacowo – parkowego. Tworzy go ponad 700 drzew należących do 20 gatunków.²⁹

²⁹ Ibidem.

Rysunek 14. Park w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych

Źródło: Opracowanie własne

Zespół Dworsko-Parkowy w Piotrowicach

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/1091 z dnia 28.12.1993 r.

Element główny kompozycji stanowi dwór, którego pierwotna część ustawiona równolegle do drogi, z reprezentacyjnym wejściem od strony Parku. Podjazd od strony północnej z owalnym gazonem, przed wejściem zachodnim drugi mniejszy gazon. Główną oś kompozycyjną założenia stanowi oś, na której znajduje się wejście główne do dworu i parkowa aleja, znajdująca się na przedłużeniu tej osi, biegnąca na zachód. Przed dworem od strony Parku zlokalizowany jest budynek dawniej kuchni. W odległości ok. 150 m na północny-zachód od dworu, przy granicy folwarku zlokalizowana jest oficyna. Około 150 m dalej w tym samym kierunku znajduje się spichlerz (jedyne zachowane budynki gospodarcze dawnego folwarku). Park odznacza się czytelnym, pierwotnym układem alei. Wspomniana wyżej aleja główna stanowiła prawdopodobnie centralną oś parku. Po jej północnej i południowej stronie biegły dwie równoległe do niej alejki tworząc w zachodniej części parku owalną pętlę, wewnątrz której znajduje się obecnie boisko do gry w piłkę nożną. Do dziś zachowana została jedynie alejka południowa. Alejka północna biegła przez teren zabudowany, obecnie przez obiekty gospodarcze. W południowo – zachodniej części parku znajduje się szeroki wąwóz. W parku zachowane zostały nieliczne pomnikowe egzemplarze dębu, modrzewia klonu i jesionu. Dwór

wzniesiony jest na szycie opadającym w kierunku wschodnim, pozbawionym wysokiej zieleni skarpy. Stanowi punkt widokowy na rzekę Bystrycę i nadrzeczne łąki.³⁰

Dwór w zespole dworsko-parkowym w Piotrowicach

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/1091 z dnia 28.12.1993 r.

Budynek powstał w XVIII w. Jest to obiekt ceglany (otynkowany), wzniesiony na planie litery „L”, parterowy z poddaszem. Część główna trójdzielna, z wyniesioną jednopiętrową częścią środkową, nakrytą dwuspadowym dachem i dwoma parterowymi członami po bokach nakrytymi dachami trójpółaciowymi. Wystrój architektoniczny w postaci portyku podpierającego balkon nad głównym wejściem w piętrowej części środkowej, podmurówki, boniowań gładów okiennych i drzwiowych oraz rogów budynku. Stolarka okienna i drzwiowa współczesna.³¹

Rysunek 15. Dwór w zespole dworsko-parkowym w Piotrowicach

Źródło: Opracowanie własne

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

Spichlerz w zespole dworsko-parkowym w Piotrowicach

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/1091 z dnia 28.12.1993 r.

Budynek powstał w 2. poł. XIX w. Jest to obiekt ceglany (otynkowany), założona na planie wydłużonego prostokąta, parterowy z poddaszem, szerokofrontowy z centralnie usytuowaną sienią, nakryty dachem dwuspadowym. Wejście główne poprzedzone wyniesionym na wysokości podmurówki gankiem z daszkiem dwuspadowym wspartym na czterech słupach. Wystrój architektoniczny w postaci cokołu podmurówki, profilowanego gzymsu przebiegającego na wysokości osadzenia arkad okiennych oraz wielostopowy uskokowy gzyms wieńczący. Wnęki okienne zamknięte półkoliście, z wspartymi na konsolkach gzymsami podokiennymi. Stolarka okienna częściowo pierwotna lub jej brak.³²

Rysunek 16. Spichlerz w zespole dworsko-parkowym w Piotrowicach

Źródło: Opracowanie własne

Park w zespole dworsko-parkowym w Piotrowicach

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/1091 z dnia 28.12.1993 r.

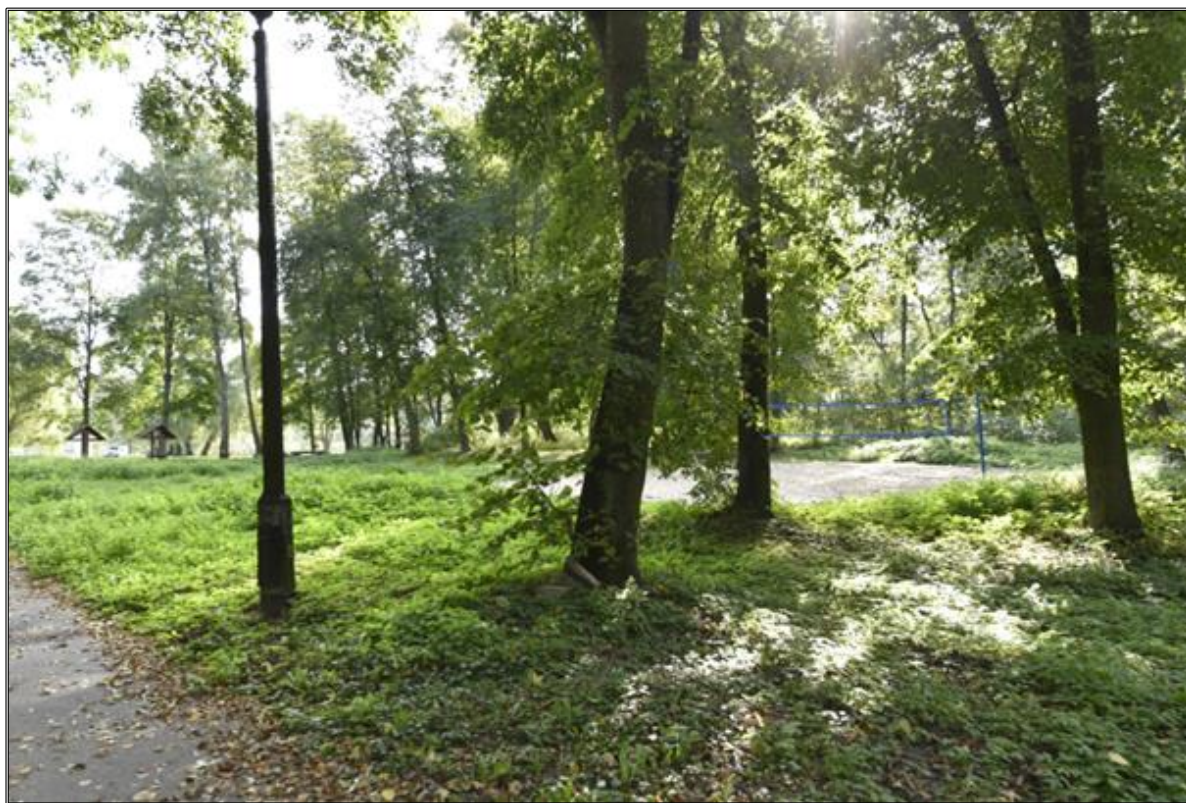
Park wyznaczony został w XVIII w., razem z powstaniem zespołu dworsko – parkowego. Tworzy go 30 gatunków drzew, w głównej mierze krajowych roślin liściastych. Oceniając wiek drzewostanu, można podzielić go na dwie grupy: drzewa stare – 60-150 lat, drzewa z czasów powojennych i samosiewy – 10-40 lat. Stary drzewostan występują wzdłuż dawnej drogi folwarcznej, w otoczeniu rządówki i wzdłuż dawnej alei wjazdowej.³³

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

Rysunek 17. Park w zespole dworsko-parkowym w Piotrowicach

Źródło: Opracowanie własne

Rysunek 18. Pozostałości kamiennego pomnika z XIX w. w parku w zespole dworsko-parkowym w Piotrowicach

Źródło: Opracowanie własne

Zespół Pałacowo-Parkowy w Pszczelej Woli

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/702 z dnia 09.12.1975 r.

Zespół posiada kształt nieregularny. Centralnie położony w zespole dwór wiąże całe założenia. Od wschodu prowadzi do niego dojazd „paradny”. Do budynków gospodarczych prowadzi alej kasztanowa. Dziedziniec gospodarczy znajduje się w południowej części zespołu. Park tworzy zwarty kompleks zieleni przy zachodniej granicy zespołu, od wschodu i północy występują zabudowania szkolne. Zespół schodzi częściowo w dolinę Bystrzycy. Stanowi założenie krajobrazowe, z wykorzystaniem elementów ogrodu kwaterowego. Na południe od dworu część frontowa otoczona jest wysoką zielenią. Na osi części parterowej występują resztki alei brzoźowej. W północnej części parku prostokątne wnętrza są wyznaczone rzez szpalery lipowe, częściowo zajęte przez urządzenia szkolne i skansen pszczelarski. Bliżej rzeki znajdują się trzy sadzawki. Całość parku połączona jest kompozycyjnie układem swobodnie prowadzonych ścieżek i przenikających się wzajemnie nasadzeniami.³⁴

Pałac w zespole pałacowo-parkowym w Pszczelej Woli

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/702 z dnia 09.12.1975 r.

Budynek powstał w 1852 r. Jest to obiekt ceglany (otynkowany), wzniesiony na planie zbliżonym nieregularnym, z którego wydzielić można dwie części: część zachodnią – piętrową z poddaszem, na planie zbliżonym do kwadratu nakrytym dwuspadowym dachem do której od strony zachodniej przylega ganek z wejściem do budynku stanowiący balkon oraz część wschodnią – parterową z poddaszem, na planie zbliżonym do prostokąta nakrytą dachem naczółkowym, do której od strony wschodniej przylega dobudówka nakryta dachem pulpitowym. Wystrój architektoniczny w postaci gzymsów nadokiennych z konsolkami, boniowaniami elewacji, wspartym na dwóch kolumnach portykiem zwieńczony jest frontonem nakrytym dachem dwuspadowym. Otwory okienne są prostokątne. Stołarka drzwiowa i okienna współczesna.³⁵

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem.

Rysunek 19. Pałac w zespole pałacowo-parkowym w Pszczelej Woli

Źródło: Opracowanie własne

Park w zespole pałacowo-parkowym w Pszczelej Woli

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/702 z dnia 09.12.1975 r.

Park został wyznaczony w 2. poł. XIX w. Jest to obiekt w kształcie trapezu i tworzy on zwarty kompleks zieleni wysokiej przylegający bezpośrednio do granicy zachodniej. Od granicy wschodniej dzielą go budynki szkoły, od północy oczyszczalnię ścieków i zespół urządzeń sportowych, od południa budynki gospodarcze. Park w większej części położony jest na terenie płaskim przylegającym do krawędzi doliny rzeki Bystrzycy, ale częściowo również na stoku schodzącym w jej dolinę i stanowi założenie krajobrazowe z wykorzystaniem elementów ogrodu kwaterowego.³⁶

³⁶ Ibidem.

Rysunek 20. Park w zespole pałacowo-parkowym w Pszczelej Woli

Źródło: Opracowanie własne

Kuźnia w Strzyżewicach

Budynek powstał na początku XIX w. Jest to obiekt ceglany (otynkowany), wniesiony na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu, od frontu podcień szerokofrontowy, o rzucie wydłużonego prostokąta, nakryty dachem dwuspadowym. Ściany ujęte w narożach pilastrami, do góry zamknięte prostym gzymsem wieńczącym. Elewacje frontowa i tylna zwieńczona trójkątnymi frontonami o gładkich polach wewnętrznych obramionych prostym gzymsem. W szczycie frontowym niewielki okrągły okulus obwiedziony prostą opaską. Elewacja frontowa płd. – wsch. trójosiowa, otwarta trzema półkolistymi arkadami wspartymi na kwadratowych filarach z nałożonymi nań pilastrami. W podcieniu ściana trójosiowa, na osi środkowej prostokątne drzwi wejściowe, po jego bokach prostokątne otwory okienne. Ściany boczne otwarte od elewacji frontowej arkadami podcienia. W elewacji płd. – zach. prostokątny otwór okienny pozostałe bez otworów. Stolarka okienna i drzwiowa współczesna.

Rysunek 21. Kuźnia w Strzyżewicach

Źródło: Opracowanie własne

Zespół Dworsko-Parkowy w Żabiej Woli

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/758 z dnia 13.04.1978 r.

Zespół powstał w XIX w. W jego skład wchodzi dwór oraz park.³⁷

Dwór w zespole dworsko-parkowym w Żabiej Woli

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/758 z dnia 13.04.1978 r.

Budynek powstał w latach 1848-1852. Jest to obiekt ceglany (otynkowany), założony na planie prostokąta, dwutraktowy, jednokondygnacyjny, z nakryty dachem naczółkowym z lukarnami i facjatami przykrytymi dachami walcowatymi. Obmurowania i schody na piętro znajdują się w asymetrycznie usytuowanej sieni traktu frontowego, trakt tylni trójdzielny z środkowym salonem. Dwa symetryczne portyki kolumnowe występują w fasadzie. Dwór posiada osiowy prostokątny taras widokowy przy elewacji tylnej ze schodami. Portyki znajdują się pod dachami dwuspadowymi. Dwór w pełni podpiwniczony. Elewacja gładka, zwieńczona światłocieniowym gzymsem o rozwiniętym profilu. Stolarka okienna i drzwiowa pierwotna.³⁸

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

Rysunek 22. Dwór w zespole dworsko-parkowym w Żabiej Woli

Źródło: Opracowanie własne

Park w zespole dworsko-parkowym w Żabiej Woli

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/758 z dnia 13.04.1978 r.

Park powstał w XIX w. Zajmuje on teren w dolinie rzeki, na jej prawym brzegu oraz na krawędzi dolin. Między korytem rzeki a stokiem doliny znajduje się zespół 6 stawów hodowlanych, będących od uwłaszczenia w stałym prywatnym użytkowaniu. Na ich brzegach nieliczne wierzby, olsze, topole. Między wschodnim brzegiem największego stawu a krawędzią doliny – polna droga prowadząca poprzez groblę od dawnego gumna ku Łżycom. Jej wschodni brzeg porośnięty jest tarniną i kilkoma gruszami polnymi.³⁹

³⁹ Ibidem.

Rysunek 23. Park w zespole dworsko-parkowym w Żabiej Woli

Źródło: Opracowanie własne

Drewniany budynek szkoły w Żabiej Woli

Wpisany do rejestru zabytków pod nr A/1672 z dnia 18.12.2019

Budynek powstał w latach 1935-1939. Jest to obiekt ceglany (otynkowany), założony na planie zbliżonym do prostokąta, z wycofaną z lica ścian w południowo – wschodnim narożniku strefą podcieniową. Obiekt parterowy, częściowo podpiwniczony, przykryta naczółkowym dachem ze zredukowanymi półszczytami oraz wydatnym okapem, obiegającym budynek dookoła, wspartym na belkach stropowych z profilowanymi ostatkami. Na skrajnej osi znajduje się niewielki ganek nakryty dwuspadowym daszkiem. Otwory okienne i drzwiowe prostokątne. Stolarka okienna i drzwiowa współczesna.⁴⁰

⁴⁰ Ibidem.

Rysunek 24. Drewniany budynek szkoły w Żabiej Woli

Źródło: Opracowanie własne

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego – analiza szans i zagrożeń

Zachowane obiekty zabytkowe na terenie Gminy Strzyżewice są zróżnicowane pod względem architektonicznym, a także pod względem sposobu użytkowania i stanu zachowania. Analiza stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony na terenie gminy doprowadziła do rozpoznania następujących czynników determinujących jej dalszy rozwój.

W tabeli poniżej zestawiono mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia. Zdiagnozowane mocne strony oraz szanse dają możliwość dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu z uwzględnieniem wartości historycznych i kulturowych tego obszaru. Należy jednak zwrócić uwagę na występujące nadal słabe strony w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, a także na potencjalne zagrożenia, które mogą powodować negatywne skutki dla ochrony obiektów i obszarów zabytkowych zlokalizowanych w granicach gminy Strzyżewice.

Tabela 3. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Strzyżewice

Mocne strony	Słabe strony
— bogactwo historyczne, — większość obiektów zabytkowych w dobrym stanie, — działalność edukacyjna z zakresu dziedzictwa kulturowego, — funkcjonujące instytucje kultury, — prowadzenie akcji promocyjnych w instytucjach kulturalnych, — promocja historii i dziedzictwa kulturowego na stronie gminy, — muzeum regionalne przy parafii w Bystrzycy Starej, — skansen pszczelarski w Pszczelej Woli, — digitalizacja zbiorów kultury Gminy na stronie internetowej dostępnych dla wszystkich odbiorców.	— niewystarczające środki na renowację zabytkowych obiektów, — obiekty w złym stanie technicznym/zarośniętych, — ograniczony dostęp do źródeł informacji, — postępujący proces niszczenia obiektów zabytkowych.
Szanse	Zagrożenia
— rozwój turystyki kulturowej, — wzrost roli mediów w popularyzowaniu tematów historycznych oraz tematów dotyczących zabytków i ich ochrony, — programy partnerskie w celu realizacji wspólnych projektów, — możliwość rewaloryzacji znaczącej części obiektów zabytkowych z wykorzystaniem środków krajowych i dotacji unijnych, — możliwość pozyskania dotacji na prace konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł.	— konflikty z inwestorami, — spadek zainteresowania dziedzictwem kulturowym, — brak odpowiedniej ochrony zabytków, — niedostateczna współpraca z instytucjami edukacyjnymi.

Źródło: Opracowanie własne

7. Założenia programowe

7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami

Po przeprowadzeniu analizy, określono priorytety realizacji Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Strzyżewice na lata 2024-2027. Celem podjęcia wieloletnich i kompleksowych działań jest poprawa stanu obiektów zabytkowych, ale także ochrona dziedzictwa kulturowego i budowanie tożsamości regionalnej, jak również promowanie dotychczasowego dorobku lokalnej społeczności wśród mieszkańców gminy Strzyżewice i turystów.

W ramach przedmiotowego Programu wyznaczono następujące priorytety:

- **Priorytet I.** Ochrona dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Strzyżewice,
- **Priorytet II.** Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego,
- **Priorytet III.** Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wytyczono poszczególne zadania do realizacji.

Tabela 4. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Strzyżewice – priorytet I

PRIORYTET I. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ELEMENT ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO GMINY STRYŻEWICE		
Kierunki działań	Zadania	Termin realizacji
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	— Kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, — Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminną, — Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych do nowych funkcji, — Rewaloryzacja obszarów i obiektów zabytkowych przemysłowych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji, — Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni.	2024-2027
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	— Umieszczanie tablic informacyjnych przy obiektach zabytkowych.	2024-2027

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 5. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Strzyżewice – priorytet II

PRIORYTET II. OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Kierunki działań	Zadania	Termin realizacji
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	— Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą, — Wdrażanie zapisów gminnych/ lokalnych programów rewitalizacji w realizacji zagospodarowania przestrzennego (w tym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego), — Coroczna aktualizacja planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych w oparciu o plan z 2018 r.	2024-2027

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 6. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Strzyżewice – priorytet III

PRIORYTET III. BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI		
Kierunki działań	Zadania	Termin realizacji
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym	— Opracowanie mapy zabytków jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego.	2024-2027
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	— Weryfikacja obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków pod kątem zgodności ze stanem faktycznym.	2024-2027
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	— Udostępnienie informacji o zabytkach na stronie internetowej.	2024-2027

Źródło: Opracowanie własne

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w niniejszym Programie będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- a) **instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością Gminy Strzyżewice wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- b) **instrumentów finansowych** – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością Gminy Strzyżewice, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- c) **instrumentów koordynacji** – obejmujących między innymi realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- d) **instrumentów społecznych** – obejmujących m.in. działania edukacyjne i promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- e) **instrumentów kontrolnych** – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Program opieki nad zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przedstawiony Radzie Gminy Strzyżewice, w celu przyjęcia go uchwałą (zgodnie z pkt 3 art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Program opracowywany jest na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Wójt jest odpowiedzialny za sporządzanie co dwa lata sprawozdań z realizacji zadań Programu i przedstawienie ich Radzie Gminy.

Głównym odbiorcą niniejszego Programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców gminy Strzyżewice. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania,

wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad nimi oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

W poniższej tabeli przedstawiono przykładowe kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu.

Tabela 7. Kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu

Nazwa priorytetu	Wskaźniki
Priorytet I Ochrona dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Strzyżewice	— liczba przeprowadzonych kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, — liczba przeprowadzonych prac remontowo-konserwatorskich, — liczba zamieszczonych nowych tablic informacyjnych na zabytkach, — poziom wydatków budżetu Gminy na ochronę i/lub opiekę nad zabytkami, — wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach, — liczba zabytków przystosowanych do pełnienia nowych funkcji, — liczba zrewaloryzowanych obszarów i obiektów przemysłowych, — liczba zrewaloryzowanych zespołów zabytkowej zieleni.
Priorytet II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	— liczba zabezpieczonych obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą, — liczba wdrożonych zapisów gminnych/lokalnych programów rewitalizacji w realizacji zagospodarowania przestrzennego.
Priorytet III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości	— liczba opracowanych map zabytków jako formy promocji, — liczba zweryfikowanych obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji, — zabytki udostępnione na stronie internetowej.

Źródło: Opracowanie własne

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Art. 71 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami mówi, iż *w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku. Ponadto sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.*

Zgodnie z art. 73 ustawy podmioty będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające zabytek w trwałym zarządzie albo będące właścicielem lub

posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, mogą ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru albo prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa. Z kolei zgodnie z art. 74 ustawy dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest ten minister;
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa jest udzielana ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Zgodnie z art. 81 w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Poniżej przedstawiono możliwe źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych. Zasadne jest sprawdzenie możliwości ubiegania się o wsparcie w instytucjach każdorazowo przed złożeniem wniosku o dotację.

Istnieje możliwość finansowania zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami z następujących źródeł:

- Rady Gminy Strzyżewice (budżet Gminy Strzyżewice),
- Rady Powiatu (budżet powiatu),
- Sejmiku Województwa (budżet województwa),
- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda),
- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego) oraz innych ministrów,
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Środków Unii Europejskiej i innych środków pomocowych (m.in. PROW na lata 2021-2027, Fundusze Europejskie dla Lubelskiego na lata 2021-2027),

- Funduszu Kościelnego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji - dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

11. Załączniki

Załącznik 1. Wykaz kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu Gminy Strzyżewice

Załącznik 1. Wykaz kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu Gminy Strzyżewice

Lp.	Miejscowość	Lokalizacja	Nazwa obiektu	Czas powstania	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
1.	Borkowizna	nr dz. 202	Cmentarz niemiecki	1914 r.	-	-
2.	Kielczewice Maryjskie - Borkowizna	nr dz. 16/2	Młyn Elektryczny (Młyn „Pod Niedźwiedziem”) z wyposażeniem tj. mławniki walcowe, relikty napędu wodnego	1927 r.	-	-
3.	Bystrzyca Nowa	nr dz. 381/1 i 381/2	Pałac (Zamek) w ruinie	pocz. XVI w.	A/293	21.03.1967 r.
4.		nr dz. 112	Cmentarz Wojenny z I Wojny Światowej	1915 r.	A/1012	19.09.1990 r.
5.	Iżyce	nr dz. 710, 50.9804238, 22.4669277	Mogiła (zamordowanych)	1942-1943 r.	-	-
6.	Kielczewice Dolne	nr dz. 202	Cmentarz Wojenny (na Murakowej [Ptasiej] Górze) z I Wojny Światowej	1914 r.	A/1086	14.07.1993 r.
7.	Kielczewice Maryjskie	nr dz. 77	Cmentarz Wojenny z I Wojny Światowej	1915 r.	A/1079	31.12.1992 r.
8.		nr dz. 94	Zespół Kościoła Parafialnego	1904 r.	-	-
9.		Kielczewice Maryjskie 35	Kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. św. Trójcy i Nawiedzenia NMP	1904 r.	-	-
10.		Kielczewice Maryjskie 35	Cmentarz przykościelny	1374-1439 r.	-	-
11.		nr dz. 95	Cmentarz parafialny	2. poł. XIX w.	-	-
12.		Kielczewice Maryjskie 69a	Młyn elektryczny (d. wodny) z wyposażeniem tj. mławniki walcowe pojedyncze, złożenie kamieni młyńskich o osi pionowej, żubrownik, obłuskiwacz komorowy (cepowy), odsiewacze mąki kaszkowe, turbina wodna (pionowa)	1901 r.	-	-
13.	Kielczewice Dolne Kolonia	nr dz. 513	Mogiła Wojenna (zbiorowa) z I Wojny Światowej	1915 r.	A/1080	31.12.1992 r.
14.	Osmolice Pierwsze	nr dz. 410	Aleja Lipowa obok szosy z Prawiednik do Żabiej Woli, dł. ok. 550m	XIX w.	A/335	17.06.1967 r.
15.		-	Zespół pałacowo-parkowy	2. poł. XIX w.	A/720	22.06.1977 r.
16.		Osmolice Pierwsze 19	Pałac	1852 r.	A/720	22.06.1977 r.
17.		Osmolice Pierwsze 20	Oficyna (d. rządcówka)	1. poł. XIX w.	A/720	22.06.1977 r.
18.		nr dz. 1123/13	Spichlerz	1842 r.	A/720	22.06.1977 r.
19.		Osmolice Pierwsze 21	Młyn wodny	1920 r.	A/720	22.06.1977 r.
20.		-	Park	XIX w.	A/720	22.06.1977 r.

Lp.	Miejscowość	Lokalizacja	Nazwa obiektu	Czas powstania	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
21.		Osmolice Pierwsze 108	Gorzelnia (ob. winiarnia)	pocz. XX w.	-	-
22.	Piotrowice	-	Zespół dworsko-parkowy	2. poł. XVIII w.	A/1091	28.12.1993 r.
23.		Piotrowice 94	Dwór	XVIII w.	A/1091	28.12.1993 r.
24.		nr dz. 240/32	Spichlerz	2. poł. XIX w.	A/1091	28.12.1993 r.
25.		-	Park	XVIII w.	A/1091	28.12.1993 r.
26.		Piotrowice 171	Kuchnia dworska, ob. budynek mieszkalny	k. XIX w.	-	-
27.		Piotrowice 172	Oficyna dworska, ob. budynek mieszkalny	1972 r.	-	-
28.	Piotrowice Kolonia	nr dz. 98, 51.09169, 22.43955	Cmentarz wojenny z I Wojny Światowej	1915 r.	-	-
29.	Pszczela Wola	Pszczela Wola, ob. Osmolice Pierwsze	Zespół pałacowo-parkowy	2. poł. XIX w.	A/702	09.12.1975 r.
30.		Pszczela Wola 12, ob. Osmolice Pierwsze	Pałac	1852 r.	A/702	09.12.1975 r.
31.		Piotrowice, ob. Osmolice Pierwsze	Park	2. poł. XIX w.	A/702	09.12.1975 r.
32.		nr dz. 1140/20, ob. Osmolice Pierwsze	Stajnia	pocz. XX w.	-	-
33.		Pszczela Wola 2	Budynek mieszkalny	1900 r.	-	-
34.	Strzyżewice	Strzyżewice 108e	Kuźnia	pocz. XIX w.	A/176	31.03.1967 r.
35.		-	Zespół dworsko-parkowy	1870 r.	-	-
36.		Strzyżewice 108	Dwór	1870 r.	-	-
37.		nr dz. 804/31	Portiernia, ob. biuro (drewniany)	1870 r.	-	-
38.		nr dz. 804/30	Spichlerz, ob. magazyn zbożowy	1870 r.	-	-
39.		nr dz. 804/32	Stajnia	1870 r.	-	-
40.		nr dz. 804/5	Młyn elektryczny (d. wodny) z wyposażeniem tj. złożenie kamieni młyńskich o osi pionowej, mławniki walcowe pojedyncze, żubrownik, obłuskiwacz komorowy, odsiewacze kurzowy, odsiewacza mąki i odsiewacze kaszkowe	1920 r.	-	-
41.	Żabia Wola	-	Zespół dworsko-parkowy	XIX w.	A/758	13.04.1978 r.
42.		nr dz. 793/2	Dwór	1848-1852 r.	A/758	13.04.1978 r.
43.		-	Park	XIX w.	A/758	13.04.1978 r.

Lp.	Miejscowość	Lokalizacja	Nazwa obiektu	Czas powstania	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
44.		Żabia Wola 77a	Drewniany budynek szkoły	1935-1939 r.	A/1672	18.12.2019 r.

Źródło: Opracowanie własne

Spis tabel i rysunków

Tabela 1. Położenie fizyczno-geograficzne Gminy Strzyżewice	23
Tabela 2. Zabytki archeologiczne (stanowiska AZP) na terenie gminy Strzyżewice	30
Tabela 3. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Strzyżewice	61
Tabela 4. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Strzyżewice – priorytet I	62
Tabela 5. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Strzyżewice – priorytet II	63
Tabela 6. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Strzyżewice – priorytet III	63
Tabela 7. Kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu	65
Rysunek 1. Położenie Gminy Strzyżewice na tle powiatu lubelskiego i województwa lubelskiego	24
Rysunek 2. Herb Gminy Strzyżewice	25
Rysunek 3. Formy ochrony przyrody w granicach Gminy Strzyżewice	28
Rysunek 4. Zarośnięte pozostałości pałacu (zamku) w ruinie	40
Rysunek 5. Cmentarz Wojenny z I Wojny Światowej	41
Rysunek 6. Cmentarz Wojenny (na Murakowej [Ptasiej] Górze) z I Wojny Światowej	42
Rysunek 7. Cmentarz Wojenny z I Wojny Światowej	43
Rysunek 8. Mogiła Wojenna (zbiorowa) z I Wojny Światowej	44
Rysunek 9. Aleja Lipowa obok szosy z Prawiednik do Żabiej Woli, dł. ok. 550m	45
Rysunek 10. Pałac w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych	46
Rysunek 11. Oficyna (d. rządcówka) w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych	47
Rysunek 12. Spichlerz w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych	48
Rysunek 13. Młyn wodny w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych	49
Rysunek 14. Park w zespole pałacowo-parkowym w Osmolicach Pierwszych	50
Rysunek 15. Dwór w zespole dworsko-parkowym w Piotrowicach	51
Rysunek 16. Spichlerz w zespole dworsko-parkowym w Piotrowicach	52
Rysunek 17. Park w zespole dworsko-parkowym w Piotrowicach	53
Rysunek 18. Pozostałości kamiennego pomnika z XIX w. w parku w zespole dworsko-parkowym w Piotrowicach	53
Rysunek 19. Pałac w zespole pałacowo-parkowym w Pszczulej Woli	55
Rysunek 20. Park w zespole pałacowo-parkowym w Pszczulej Woli	56
Rysunek 21. Kuźnia w Strzyżewicach	57
Rysunek 22. Dwór w zespole dworsko-parkowym w Żabiej Woli	58
Rysunek 23. Park w zespole dworsko-parkowym w Żabiej Woli	59
Rysunek 24. Drewniany budynek szkoły w Żabiej Woli	60